

ธรรมเทคโนโลยีของพระธรรมก็คือนักเทคโนโลยีของคุณนี้ ประกาศกังวานไปทั่วสรรพางค์กายและจิต ซึ่งแต่เรื่องของความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่เป็นแก่นสารในร่างกายอย่างไม่ปิดบัง และซึ่รื่องสมุทัยเหตุให้เกิดทุกชลที่จิตเสมอ อย่างไม่ปิดบังเหมือนกัน จนกว่าจะจบคัมภีร์ คือกายแตกเสียเมื่อใด พระธรรมก็ถูกหลากรามาสันทันทีโดยไม่ให้ครินิมนต์ลง พระธรรมก็ถูกของคุณนี้ไม่ยอมรับได้รับเสีย และรับคำสรรษณินทาจากไคร ทำงานตามหน้าที่ไม่ลำเอียง

พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านได้สัดบธรรมจากพระธรรมก็ถูกของคุณนี้ ซึ่งชี้บอกสัจจะของจริงอยู่ที่กายและจิตของท่าน โดยแยก cavity ด้วยปัญญา จึงปรากฏนามอันวิเศษขึ้นให้สัตว์โลกผู้มีตาเมื่舅 ได้เห็นได้ฟังว่า พุทธ บ้าง อรหันต์บ้าง วิสุทธิบุคคล ผู้หมดจดผ่องใสบ้าง ทั้งนี้ก็ เพราะท่านได้สัดบธรรม ซึ่งประกาศอยู่ในกายและจิตด้วยความพินิจพิจารณาแน่นเอง ส่วนการฟังจากท่านผู้อื่นแสดงเป็นบางครั้งบางคราว ท่านก็ฟังเพื่อน้อมเข้ามาในตน ไม่ยอมให้รู้ไว้ให้ท่าน ตกลงการฟังภายนอกและการฟังภายในก็เลยเป็นปัจจัยเครื่องหนุนปัญญาของท่านให้สมบูรณ์ ควรแก่การถอดถอนกิเลสเป็นลำดับ สปบุรุษผู้ได้รับธรรมก็ควรจะเอาอย่างท่านไว้พิจารณาบ้าง จะพึงเป็นผู้ไม่ขาดแคลนในธรรมอันตนจะพึงได้ยินได้ฟังจากกายและจิต ซึ่งประกาศความจริงอยู่ตลอดเวลา

ศาลา กองทัพ กองทุกช'

เมื่อปลูกศาลาขึ้นแล้ว จะเป็นหลังเล็กหรือใหญ่ก็ตาม เราจะกันกังหราห้าม ไม่ให้แยกมาพักอาศัยก็ไม่ได้ บรรดาแรกที่มาจากที่ต่างๆ ทั้งที่ใกล้และไกล ทั้งที่เป็นคนดีและคนชั่ว ต้องขึ้นพักบนศาลานั้นก่อนไปอื่น นี้เรียกว่า ศาลา รับแขก เมื่อตั้งรูปกายขึ้นปราภูแล้ว จะเป็นสัตว์เป็นมนุษย์ก็ตาม จะเป็นรูปกายเล็กหรือใหญ่ก็ตาม ซึ่งว่าเป็นเรือนอยู่แห่งสุหรือทุกชั้นโรคเป็นต้น โรคทุกชนิดก่อนจะหายหรือไม่หายนั้น ต้องเกิดขึ้นที่กายก่อนอื่น ฉะนั้นจึงเรียกว่ากายเป็นเส้นทางเดินของโรค มีเจ็บไข้เป็นต้น ทั้งที่เป็นโรคเกิดกับตัว ทั้งที่เป็นโรคเกิดจากการกระทำบดินฟ้าอากาศ ซึ่งเรียกว่า โรคจรมาน นี้เรียกว่า ศาลา กองทุกช'

ส่วนจิตเล่า ก็เป็นเส้นทางเดินของกิเลสความเศร้าหมองทั้งหลาย ทั้งที่เป็นส่วนหยาบ ส่วนกลา ะ เป็นส่วนละเอียด ต้องเกิดขึ้นที่จิต ซึ่งเป็นเส้นทางเดิน จะให้เกิดขึ้นที่อื่นไม่ได้ ท่านผู้พิจารณาโดยแยก cavity ด้วยปัญญา ก็สามารถทำกายและจิตให้เป็นเส้นทางเดินของคุณงามความดี มีศีล สามาธิ ปัญญา เป็นต้น ได้อีกเหมือนกัน ดังพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง ท่านสร้างโพธิสมการ เพื่อเป็นศาสดาจากรย์สอนโลก ท่านก็เอากายซึ่งเป็นเส้นทางเดินของโรค และเอาจิตซึ่งเป็นเส้นทางเดินของกิเลสทั้งหลายนั้นเองสร้างพระบารมี โรคก็เป็นไปในกาย กิเลสก็เป็นไปในจิต คุณงามความดี คือ ศีล สามาธิ ปัญญา ก็เป็นไปในกายกับจิตอันเดียวกัน ต่างก็ทำหน้าที่ของตัวในสถานที่อันเดียวกัน เช่นเดียวกับโรงงานโรงสี ซึ่งเต้มไปด้วยตัวจกรทั้งเล็กทั้งใหญ่ ซึ่งมีอยู่ในโรงงานอันเดียวกัน ต่างก็ทำหน้าที่ของตัว ผลรายได้ที่เกิดจากการก็คือข้าวสาร และแกลบรำ บดได้ที่แล้ว ข้าวสารตกไปทางหนึ่ง แลกลบชำตกไปทางหนึ่ง จากโรงงานอันเดียวกันฉะนั้น

เพาะจะนั้นกายกับจิตจึงเป็นเหมือนธรรมสปา สถานที่ประกาศศาสนาธรรมอยู่ในตัว พร้อมทั้งปุจจาและวิสชนา ให้ผู้ได้ตื่นใจเหตุผลที่ประกาศอยู่ทุกเวลา ซึ่งล้วนแล้วแต่อริยสัจจันยอุดเยี่ยมให้ได้อุบัյจากธรรมนั้น ๆ เพาะกิเลสเครื่องผุกมัดกับธรรมเครื่องกำจัดกิเลสย่อมเป็นคู่ประชันขันแข่งกันแต่ไรมา จะหนีจากการกับจิตไปไม่พ้น จะเป็นคนพาลก็ดี จะเป็นนักประชัญญาดี จะพึงนำวัตถุดิบ คือการกับจิตนี้เองไปถลงให้สำเร็จรูปเป็นกิเลสและบาปธรรม เป็น ศีล สมาริ ปัญญา และเป็นองค์มรรคผลนิพพานขึ้นมา

แม้สาธุชนที่สนใจและปฏิบัติจนเห็นผลธรรมอยู่ข้างหน้า ก็พึงทราบว่ามาจากการกับจิตเป็นสำคัญ หากได้เท่าเดินและเดินมาแต่ที่ไหนไม่ ที่สำคัญไปกว่า ศาสนาธรรมเจริญที่นั้นบ้างที่นี่บ้าง ก็เนื่องจากเรื่องจับปานอกสุ่ม ตระครุบเงาของจากตัวไป ซึ่งอาจจะเกิดความผิดหวังไปก็ได้ ทั้งนี้ก็เนื่องจากขาดความสนใจในธรรม ซึ่งต่ำความหมายไว้โดยถูกต้อง และขาดความสนใจในการค้นคิดในธรรม ซึ่งมีอยู่ภายในกายกับจิตของตน จึงเป็นเหตุกังวลสอนใจไปภายนอกมากกว่าความจริงและลิ่งจำเป็นซึ่งมีอยู่ ณ ภายใน

วัตถุหรือแร่ธาตุต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในแผ่นดิน สิ่งทั้งนี้แม้จะเป็นของมีค่าอยู่ในตัวของมันเอง ก็ยังอาศัยผู้สนใจและมีความฉลาดสามารถค้นคิดและนำวัตถุนั้น ๆ มาตรวจสอบแยกธาตุ ทดลองและประกอบขึ้นเป็นสารประโยชน์ แล้วนำออกมาน้ำสุห้องตลาดโลก เป็นสินค้าบนผืนแผ่นดินได้อย่างงาม ๆ สิ่งทั้งนี้เมื่อนักวิทยาศาสตร์นำมาผสมส่วนกันพอตีแล้ว เลยกลายเป็นของจำเป็นและมีคุณค่าแก่มนุษย์ทั่วโลก ซึ่งประจำกษัตริย์สายตาอย่างแจ่มชัดอยู่เวลานี้ ทั้งนี้ เพราะความฉลาดของมนุษย์ จึงสามารถยังวัตถุหรือแร่ธาตุที่อยู่ตามปกติ ซึ่งขาดความสนใจจากมนุษย์นั้น ๆ ให้ไหวตัวขึ้นมาสู่ความเป็นของมีคุณค่ามากได้

ธรรมธาตุซึ่งเปรียบกันได้กับแร่ธาตุต่าง ๆ ก็มีอยู่ทั่วไปในพิกพเหมือนกัน ธรรมธาตุนี้แม้จะประเสริฐอยู่โดยธรรมชาติของธรรมก็จริง ก็ยังต้องอาศัยและมีผู้ฉลาดสามารถค้นคิดและนำธรรมธาตุนั้น ๆ มาตรวจสอบแยกธาตุเป็นส่วนตีส่วนช้ำ แล้วมาประกอบเป็นประโยชน์จนสามารถตรึงแจ้งเห็นจริงด้วยปัญญา แล้วนำออกมาน้ำสุห้องตลาดไพรพิกพ โดยแนะนำพราส่วนแก่ผู้สนใจในธรรมธาตุนั้น จะได้นำไปปฏิบัติและได้เห็นธรรมธาตุนั้นว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ทั้งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในตนตลอดกาลด้วย

ลิ่งคือธรรมธาตุนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระสมณโคดม ผู้เป็นนักธรรมศาสตร์ จิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์นำมาผสมส่วนกันพอตีแล้ว เลยกลายเป็นของจำเป็นและมีคุณค่าแก่บรรดาสัตว์ทั่วพิกพ ซึ่งประจำกษัตริย์ภูมิประเทศของสามมิจิกบุคคล และสายตาของมนุษย์และเทวดาทั่วโลกธาตุอยู่ ณ เวลานี้ ธรรมธาตุทั้งนี้ก็อาศัยความฉลาดของมนุษย์อัศจรรย์ จึงสามารถค้นคิดประดิษฐ์ลิ่งที่มีอยู่ตามปกติซึ่งขาดความสนใจจากมนุษย์และสัตว์ ให้ไหวตัวขึ้นมาสู่ความเป็นของมีคุณค่ามากได้ เช่นเดียวกับวัตถุและแร่ธาตุต่าง ๆ จะนั้น

ธรรมธาตุซึ่งเรียกนั่นว่า “ธรรม” นี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบและได้ดีมรสเป็นคนแรกในศาสนาปัจจุบันนี้ ความเป็นผู้เลิศทั้งนี้ได้มาจากกายกับจิต ซึ่งเป็นสถานที่สถิตอยู่แห่งธรรมธาตุทั้งปวง และธรรมธาตุอันนี้ก็มีอยู่ในมนุษย์และสัตว์ไม่เลือกหน้า แต่ยังเป็นอันด้วยมลทิน คือ ราคะ โภส โโมหะ

เป็นต้น จนกว่าจะได้เจียระไนด้วยข้อปฏิบัติให้หมดลืนไปจากใจเสียเมื่อใด เมื่อนั้นก็จะเป็นธรรมชาตุที่แท้จริง เกิดในสถานที่ธรรมชาตุมีอยู่นั้นเอง สรุปความนักประชญ์ร่วมคุณงามความดี มหาเศรษฐีร่วมแต่เงินทองด้วยประการจะนี้

พระธรรมเกิดจากอะไร และจะสูญลืนไปเพราะเหตุไร

คำว่า “ธรรม” กับ “ธรรมเป็นของมีอยู่ตลอดเวลา” ได้กล่าวแล้ว แต่คำว่า “พระธรรมเกิดจากอะไร และจะสูญลืนไปเพราะเหตุไร” นั้น จะกล่าวตามธรรมที่อาศัยสิ่งเกิดขึ้นและสิ่งจะยังธรรมให้สูญลืนไป ตามธรรมชาติของธรรมย่ออมมีอยู่ตามธรรมชาติ มิได้เป็นทาง เป็นนายของผู้ใด ครจะดำเนินติชมว่าดี ว่าชั่ว กีตام ครจะปฏิบัติธรรมกีตам ไม่ปฏิบัติกีตам หรือครจะรู้หรือไม่รู้ว่าธรรมเป็นอะไร กีตาม ธรรมกีมีอยู่อย่างนั้น มิได้ละฐานะมีอยู่ของตนให้เคลื่อนที่หรือดับสูญไปไหน

ส่วนคำว่า “ธรรม” ที่จะเกิดขึ้น หรือสูญลืนไปนั้น หมายถึงเหตุการณ์ที่จะยังธรรมซึ่งมีอยู่นั้นให้มาเป็นสิ่งปรากฏขึ้น และเป็นสิ่งที่ลื้นสูญไปฉะนั้น จึงมีปัญหาเกิดขึ้นว่า “ธรรมเกิดธรรมดับ” ตามความสมมตินิยม

พระพุทธเจ้าในอดีตกีดี ในปัจจุบันกีดี ในอนาคตกีดี เป็นผู้สามารถค้นคิดประดิษฐ์ธรรมขึ้นมาให้ปรากฏเป็นความหมายขึ้นแก่โลก เรียกว่าพระธรรมเกิดแล้วแก่โลก คำที่ว่าพระธรรมเกิดขึ้นแล้วในโลก มิได้หมายความว่า พระธรรมไม่เคยมีอยู่ในโลกก่อนพระพุทธเจ้ามาตรัสไว้ พระธรรมเป็นธรรมชาตุ ธรรมจิติ มีอยู่ก่อนแล้ว แต่ธรรมนิยมยังไม่มี เพราะยังไม่มีเครมีความรู้ สามารถค้นคิดธรรมขึ้นมา ให้เป็นสิ่งที่ควรนิยมได้ ฉะนั้นแม้ธรรมชาตุ ธรรมจิติ จะมีอยู่ แต่ธรรมนิยมยังไม่มี เพราะยังไม่มีเครมีความรู้สามารถค้นคิดธรรมขึ้นมาให้เป็นสิ่งที่ควรนิยมได้ ฉะนั้นแม้ธรรมชาตุ ธรรมจิติ จะมีอยู่ แต่ธรรมนิยมยังไม่ปรากฏ ต่อเมื่อพระพุทธเจ้ามาตรัสไว้ธรรมซึ่งมีอยู่ประจำโลก พระธรรมที่อาศัยพระพุทธเจ้าตรัสไว้นั้น จึงปรากฏในพระทุทัยอย่างแจ่มชัด เรียกว่า พระธรรมเกิดขึ้นแล้วในโลก เป็นภาระที่ ๑

บรรดาพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์จะนิ่งด้วยไม่ได้ จะพึงวางแผนธรรมไว้ประจำโลก ได้ทรงอุตสาห์เที่ยวจาริกสั่งสอนบรรดาสัตว์ผู้ควรรับธรรมจากพระองค์ เมื่อบรรดาสัตว์ผู้มีอุปนิสัยได้รับธรรมจากพระองค์แล้วก็ได้ตรัสไว้ตามพระองค์โดยจับพลันบ้าง โดยปฏิบัติเวลาพอประมาณบ้าง โดยช้าเป็นลำดับลงมาบ้าง จึงได้ปรากฏว่าพระธรรมเกิดขึ้นแล้วในโลกเป็นวาระที่ ๒ ในลำดับต่อ ๆ มา ครับทำเพียงเพียงได้ตรัสไว้ ณ ที่ใด ก็เรียกว่า พระธรรมเกิดขึ้นแล้วในโลก ณ ที่นั้น ในลำดับต่อ ตกลงพระธรรมเกิดในโลกมิได้ขาดระยะ

เหตุที่พระธรรมจะเกิดขึ้นในโลกอย่างเด่นชัด ก็เนื่องจากข้อปฏิบัติ คือ ศีล สามิ ปัญญา ผู้มีศีล สามิ ปัญญาอย่างสมบูรณ์ สามารถยังธรรมให้เกิดได้โดยสมบูรณ์เท่าเทียมกัน มีข้อจะพึงสงสัยว่า ศีล สามิ ปัญญา มิใช่ธรรมหรือ แล้วจะยังธรรมที่ไหนให้เกิดขึ้นอีกเล่า

พึงเฉลยว่า จริง แต่คือ สามอิ ปัญญาเป็นธรรมฝ่ายเหตุ คือ มรรค ส่วนธรรมที่จะพึงรู้ด้วยคือ สามอิ ปัญญา เป็นธรรมฝ่ายผล ฉะนั้นธรรมเกิดขึ้นจากข้อปฏิบัติ คือ ศีล สามอิ ปัญญา แต่ธรรมจะสูญลับไป เพราะขาดข้อปฏิบัติ คือ ศีล สามอิ ปัญญา อีกประการหนึ่งพระธรรมจะสูญลับไปในรายบุคคล (แต่เป็นธรรมสังเวชในสังคมพุทธศาสนา) คือ พระพุทธเจ้าและพระสาวกอรหันต์ทั้งหลาย เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานไปเสีย พระธรรมก็หมดความหมายของสมมุติ การกล่าวมาทั้งนี้หมายถึง ปฏิเวธธรรม อันเกิดจากปฏิบัติธรรม ซึ่งจะเกิดและสูญลับไปได้ ในเมื่อข้อปฏิบัติหรือผู้ทรงธรรมสูญลับไป แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า พระอรหันต์ตายแล้วสูญ เช่น พระยกเคยกล่าวกับพระสารีบุตร อันเป็นการให้รายต่อความจริง ซึ่งมีอยู่ประจำองค์แห่งความบริสุทธิ์

เหตุที่พระธรรมจะเป็นไปตามสมัย

คติธรรมดาย่อหนนไม่พัน ฉะนั้นธรรมจึงจัดว่าเป็นคติธรรมด้วย คือตรงไปตรงมา ไม่เข้าข้างโน่นเข้าข้างนี้ ทรงคุณภาพไว้ตามส่วนของธรรม ซึ่งมีทั้งดีทั้งชั่วรวมกันอยู่ เช่นเดียวกับห้างร้านใหญ่ ๆ ซึ่งเต็มไปด้วยลินค้านานาชนิด มีทั้งของดีเยี่ยมราคาแพง ทั้งของปานกลางราคาพอประมาณ และทั้งของหายากราคาต่ำ ซึ่งมีไว้ตามฐานะและกำลังทรัพย์ของลูกค้าในที่นั้น ๆ ผู้ต้องการจะซื้อลินค้าทั้งนี้ จะพึงเลือกได้ตามกำลังทรัพย์และความนิลادของตน ถ้าขาดความพิจารณา ก็จะได้ของเกี้ยงราคาแพง ๆ ซึ่งไม่สมกับคุณค่าทุนทรัพย์ของตนมาใช้ หากว่าพิจารณาโดยถือถ้วน ก็จะได้ของดีเยี่ยม และพอเหมาะสมกับคุณค่าทุนทรัพย์ของตนมาใช้ฉะนั้น

คนฉลาดชอบของดีเยี่ยม จะพึงประพฤติแต่สิ่งที่ดีเพื่อความดี ผลตอบแทนที่จะพึงได้รับจากพระธรรมก็คือ วิมุตติพิรนิพพาน ซึ่งเป็นธรรมอย่างยอดเยี่ยม คนฉลาดรองลำดับกันลงมา พร้อมทั้งความประพฤติดีเป็นไปในทำนองเดียวกัน ก็จะพึงได้รับผลตอบแทนจากพระธรรม คือ มรรคผลเป็นชั้น ๆ รองลำดับกันลงมา และคนมีความฉลาดน้อย จะพึงประพฤติตามกำลังของตน ผลที่จะพึงได้รับจากพระธรรมก็คืออุปนิสัยอันดี เป็นรากฐานของจิตไว้ในลำดับแห่งภพนั้น ๆ จนกว่าจะมีอุปนิสัยสามารถลดรู้ทั่วถึงธรรมอันยอดเยี่ยมต่อไป ฉะนั้นพระธรรมจึงเปรียบเหมือนสินค้าซึ่งรอต้อนรับพุทธบริษัททุกประเภท ไม่นิยมว่าเป็นหญิงเป็นชาย เป็นนักบัวและชาวราษฎร จะพึงมีลิทธิ์ได้รับผลที่ดีจากความประพฤติดีของตน ๆ แต่ผู้ชอบในทางชั่วทำลงไป เมื่อได้รับผลเป็นทุกข์เดือดร้อน จะกลับตำแหน่งพระธรรมก็ไม่ได้อยู่่เอง

galได้ที่พระธรรมไม่ได้รับความเอาใจใส่และปฏิบัติจากประชาชน ปล่อยทิ้งไว้ตามยถากรรม กาลนั้นพระธรรมก็ไร้ความหมายและไม่มีคุณค่าแก่ผู้ใด แต่กลได้ที่ได้รับความเอาใจใส่และปฏิบัติ กาลนั้นพระธรรมก็มีความหมายและมีคุณค่าเท่าที่ควรแก่ผู้ปฏิบัติ เรียกว่าพระธรรมเป็นไปตามสมัย ของความสมมุตินิยม แต่คำว่าพระธรรมเป็น อกาลiko นั้น เป็นสิทธิของพระธรรมเองไม่เกี่ยวกับผู้ปฏิบัติแต่อย่างใด

พระธรรมอยู่กับคนบางคนกล้ายเป็นธรรมปลอม

พระคุณเจ้าพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระ เศียเทตน์ในท่านกลางสานุศิษย์บ่อยครั้งว่า ธรรมของพระพุทธเจ้าแม้จะเป็นของจริง แต่เมื่อสิงสถิตอยู่กับปุถุชน ธรรมนั้นก็กล้ายเป็นธรรมปลอม ครั้นสิงสถิตอยู่กับพระอริยเจ้า จึงเป็นของจริงตามส่วนแห่งธรรมและภูมิของผู้บรรลุ

ตามคติธรรมด้วยว่าที่ตัดสินคดีอาเร่องตามชอบใจไม่ได้ เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา คือผู้รู้ธรรมจริงและธรรมปลอม ก็ความสงสัยในเรื่องธรรมทั้งนี้ เราทั้งหลายจะตัดสินอาเร่อง ก็เกรงว่า นักประชัญทั้งหลายมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ไม่ทรงไว้พระทัยและรับรอง จึงขอน้อมถวายความสงสัยในธรรมทั้งนี้แด่นักประชัญท่านเป็นใจความย่อว่า “ คนที่รู้จักเพชรพอย ๆ ปลา ๆ กับคนไม่รู้จักเพชร เลี่ยเลย คนทั้งนี้จะไม่สามารถรู้จักเพชรแท้และปลอมได้เลย แต่คนที่รู้จักเพชรแท้ พร้อมทั้งเจียระในเพชรขึ้นเองได้อย่างคล่องแคล่ว ผู้นี้เองจะรู้จักเพชรแท้หรือเพชรปลอมได้อย่างชัดเจน คนที่รู้จักธรรมพอย ๆ ปลา ๆ กับคนที่ไม่รู้จักธรรมเสียเลย คนทั้งนี้จะไม่สามารถรู้ธรรมว่าเป็นของจริงหรือของปลอมได้เลย แต่คนที่รู้จักธรรมแท้ พร้อมทั้งที่เกิดขึ้นแห่งธรรมและที่ดับแห่งธรรม โดยความรอบคอบด้วยปัญญา และพร้อมทั้งความไม่ถือมั่นในธรรม ผู้นี้เองจะสามารถรู้จักธรรมที่แท้จริงหรือธรรมปลอม ในเมื่อธรรมสิงสถิตอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ”

เหตุที่พ่ออยู่พ่อไป

การที่จิตจะพอยู่ในโลก อยากหนีจากโลกบ้าง ไม่อยากหนีบ้าง และไม่อยากหนีเลย ทั้งนี้ เพราะแต่ละภาพและภูมิชีวิตร่วมเป็นที่อาศัยของจิต เต็มไปด้วยเครื่องยั่วยวนอายุตนะให้เพลิดเพลินและติดอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด อายุตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย จิต ของสรรพสัตว์นั้น ๆ ยังไม่แตกสลายเสียเมื่อใด ก็จะพึงได้รับสัมผัสจากอายุตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส และเครื่องสัมผัส ซึ่งมีอยู่ตลอดกาลและรอต้อนรับอยู่ตระบันนั้น แม้จะได้รับความเครัวสดใจจากการมรณ์อันไม่ประณานนั้นๆ เป็นบางคราว ก็ยังหวังได้รับความเพลิดเพลินและความสุขจากการมรณ์อันน่าประณานา เป็นเครื่องยั่วและแกกันไปในตัวซึ่งมีปะปนกันอยู่ สิ่งที่มีอยู่ในภาพในภูมิชีวิตร่วมกับจิตที่ยังมีความชอบรักเป็นนิจสิน คือ รูป เสียง กลิ่น รส และเครื่องสัมผัสแต่ละอย่าง ๆ มีอยู่โดยสมบูรณ์ เช่นเดียวกับสินค้าต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในห้องตลาด อันจะพึงเลือกชมและหาซื้อได้ตามความต้องการทุกเวลาจะนั้น

ดังนั้นเมื่อจิตมีอารมณ์ทิพย์ เป็นเครื่องบำรุงบำรุงอยู่ตลอดเวลาในภาพในภูมินั้น ๆ จึงเป็นการยากที่จะจุดลักษณะออกหนีให้ห่างไกลได้ เมื่อนเด็กยังไม่รู้จักเดียงสา ซึ่งกำลังมัวเมาในการเล่นตามภาวะของตน ๆ แม้ผู้ปกครองจะพึงว่ากล่าวหรือจุดลักษณะออกจากที่เล่น เพื่อประกอบการงานทางบ้าน อันเป็นประโยชน์และความดีของเด็กในอนาคต ก็มิได้อาจไลส์ในคำว่ากล่าวของผู้ปกครองจะนั้น เมื่อจิตมีความผวนผันในอารมณ์ท่าเวลาอีกพอมิได้แม้แต่เวลาเดียวเช่นนี้ จึงเป็นเหมือนไฟไหม้เชื้อ

ธรรมด้าเชื้อไฟไม่ว่าจะเป็นเชื้อเล็ก ๆ หรือใหญ่โตมากน้อยเท่าไร และไม่ว่าจะเป็นเชื้อชนิดใด จะพึงเป็นสิ่งที่ยังไฟให้กำเริบลุก Alam เป็นกองเพลิงอันใหญ่โตได้ทั้งนั้น ผลที่สุดในเมื่อไฟได้เชื้อพอยแล้ว จะมีกำลังสามารถเผาผลาญสิ่งต่าง ๆ ได้หมด ไม่ว่าสิ่งที่ตายแห้งหรือยังสดชื่นอยู่ จนกระทั่งตึกรามบ้านช่อง หรือแร่ธาตุทุกชนิดซึ่งมิได้เป็นเชื้อเพลิงเลย ก็จะต้องถลายเป็นกองเพลิงไปตาม ๆ กันหมด ไม่มีสิ่งใดยังเหลืออีกตัว ด้วยกำลังไฟกล้าซึ่งได้จากเชื้อต่าง ๆ

เชื้อลำคัญที่ยังจิตให้กำเริบลูกสาวก็คืออารมณ์เครื่องyanji จะเป็นอารมณ์ที่ชอบหรือไม่ก็ตาม เพียงแต่จิตได้รับสัมผัสเข้าเท่านั้น ก็จะแสดงลางลายพรายกระซิบขึ้นมาทันที จึงเป็นเหตุให้ทวีความดีใจเสียใจเกี่ยวพันกันไป ไม่มีวันและเวลาเป็นปกติ ทั้งนี้ไม่ว่าอารมณ์ที่น่าเสียใจและน่าดีใจ จะพึงเป็นสิ่งที่สามารถยังใจ ให้กำเริบในการครุ่นคิดที่จะหาทางหลีกเลี่ยงและปราศนา ผลคือความสุขความทุกข์จะพึงเกิดขึ้นในลำดับ เมื่อเชื้อคืออารมณ์ เป็นเหยื่อป้อนจิตผู้ชอบแสวงหาอยู่ทุกขณะแล้ว ก็จะปรากฏผลคือความสุขความทุกข์ สืบหน่อต่อแขนงเป็นลูกโซ่ต่อกันไป ตลอดวันคืนปีเดือนและตลอดพชาติ จะปรากฏในกำเนิดแห่งภพนั้นๆ เป็นลุมๆ ดอนๆ ทั้งรูปกาย ทั้งความต่างแห่งภพนั้นๆ จะพึงสับสนระคนกันไปตลอดก้าวตลอดก้าวปี โดยท่านองนี้ไม่มีเวลาสิ้นสุดลงได้

ทางศาสนาไหว้ไหว้ กว่า ความหมุนเวียน คือหมุนเวียนระหว่างเหตุ คือการณ์กับจิต ระหว่างผล คือสุขทุกข์กับจิต และความหมุนเวียนระหว่างเหตุ คือภพ ระหว่างผลคือ ชาติและสุขทุกข์อันมีประจำในภพชาตินั้น ๆ ความหลงจิตเพียงดวงเดียวเท่านั้น ก็เป็นเหตุให้หลงอารมณ์แม้มีจำนวนมากจากนี้ก็หลงภพหลงชาติ หลงสุขลึมทุกข์ คล้ายกับว่าสิ่งทั้งนี้ตนมิได้เคยประสบมาก่อนเลย ซึ่งล้วนแล้วแต่ บ้านเดียวยอยู่อยู่เคียงอน หมอนเดียเรียงเสบียงเคย์กินทั้งนั้น เมื่อความเป็นไปของจิตปราภกอยู่อย่างนี้ไม่ยอมเปลี่ยนความประพฤติของตนเสียใหม่ พฤติกรรมของจิตก็จะเป็นไปในทำนองภาชิตที่กล่าวไว้ว่า สกุกาโร ปรุสิ หนุติ ปลายอ่อนตายเพราะเหยี่ยวล้อ หรือจะพยาามลั่งสมอารมณ์และพาชาติไว้มาก ๆ ด้วยหวังใจว่าจะให้รู้ว่ารายเกินโลกเข้า ก็อาจจะเป็นทำนองขอตัวอัมมา ๆ เช้าบ้านก็ได้

เรื่องมีอยู่ว่า ขรัวตาอัมมาอายุแก่ ความโลกในลากสักการก็แก่เท่าเทียมกัน ท่านอยู่ด้วยกันสององค์กับสามเณرن้อยผู้เป็นหลาน เธอเป็นคู่หูคู่ต่ำคอยดูแลฟังเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดจากทางบ้านมากกว่าอื่น ตามปกติขรัวตาอัมมาชอบช้อมกุสลาไว้เสมอจนคล่องปาก เพราะเป็นธรรมคุ้ชีวิตของท่านในเวลาค่ำคืนหรือเวลาฉุกเฉิน ซึ่งอาจเกิดขึ้นบ่อย ๆ ในเวลากลางดึกหรือกลางวันก็ตาม ท่านต้องใช้ให้เณرن้อยเป็นคนฝ่ายามท่านเสมอ เพื่อเวลากลางคืนเขามินต์สามเณจะได้รับทราบไว้แล้วบอกกับท่านเมื่อเวลาตื่นนอน หรือปลุกท่านเวลากระทันหันจะได้ทันกับเวลาต้องการของศรัทธา และอะไร ๆ ของท่าน นอกจากนั้นเวลาปกติได้ยินเสียงเด็กหรือครรรังให้ในบ้าน ขรัวตาสำคัญว่าคนตาย ต้องลั่นเงตรให้เข้าไปดูทันทีว่า “เณرن้อย ไม่ใช่เรื่องนั้นหรือ ไปดูซิ ถ้าจริงรีบมาบอกเรา”

ตามปกติเณرن้อยไม่ค่อยจะได้นอนเป็นหลับเป็นตื่น ถูกสั่งให้เข้าไปดูคนตายวันยังค่ำคืนยังรุ่ง เพราะเด็กและผู้ใหญ่ทั้งบ้านย่อมมีการหัวเราะร้องให้เป็นธรรมชาติ แต่ชราตาสำคัญว่าเป็นเรื่องของคนตายทั้งนั้น ในเมื่อได้ยินเสียงร้องให้เกิดขึ้น เณرن้อยเข้าไปดูเห็นว่าไม่ใช่คนตาย แล้วกลับออกมากโดย ทำนองนี้เป็นเวลานาน ยิ่งเด็กมีมากก็ย่อมร้องให้บ่อยตามภาวะของเด็ก เรื่องทั้งนี้ ก็ยิ่งเป็นข้าศึกแก่ สามเณรมากเข้า

หนักเข้าเณรเกิดความรำคาญใจ เวลาชราตาสั่งให้เข้าไปดูคนตายในขณะเด็กร้องให้ ก็เลยได้ โอกาสศบคิดกับญาติโยมทางบ้าน ทำเป็นอุบายร้องให้เหมือนคนตายจริง ๆ เนรได้เหตุสำคัญแล้วก็รีบ ออกมานอกห้องตา ฝ่ายทางบ้านก็ปรับปรุงความเข้าใจให้เป็นที่รู้กัน แล้วก็ทำเป็นที่ท่าให้บุรุษชาย ฉกรรจ์คนหนึ่งตาย แล้วพร้อมกันทำโลงบรรจุศพ เสร็จแล้วก็เชิญหน้าบุรุษนั้นด้วยสีต่าง ๆ ต่าง ๆ ดำเนา นำกลัวพิลึกเหมือนผีตายจริง ๆ เสร็จแล้วก็ให้บุรุษนั้นเข้าไปนอนอยู่ในโลงผี พอตกตอนบ่ายเย็น หน่อย ซึ่งเป็นเวลาผิดปกติป่าตามธรรมเนียมแล้ว ต่างก็จัดคนไปนิมนต์ชราตาอัมมา เมื่อไปถึงวัดยัง ไม่ได้นิมนต์ ชราตาเรียบรุดออกมามาตรฐานเสียงก่อน ก็ได้รับคำตอบจากโยมว่าคนตายในบ้าน จะมานิมนต์ ท่านไปโปรดสัตว์ พอทราบเท่านั้นท่านก็รีบเตรียมตัวเข้าไปในบ้านทันที และสั่งเณรให้รักษาภูภิ พร้อม ด้วยให้ปิดประตูไส่กลอน เพราะเกรงว่าขโมยจะมาลักເเจาสิ่งของซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก

พอชราตาไปพ้นเขตวัด สามเณรซึ่งได้รับการเสี่ยงสอนจากญาติโยมมาแล้วเป็นอย่างดี ก็รีบ มาปิดประตูไส่กลอนอย่างแน่นหนา ความหวังใจก็เพื่อจะดัดเส้นหลวงพ่อ แล้วก็เข้าไปนอนบนขัน ผ้า คลุมหัวยันต์น้อยในห้องหัวเราะคนเดียว เวลานั้นความสนุกนรื่นเริงของสามเณรน้อยได้เกิดขึ้นอย่าง เต็มที่ จากอุบายนันฉลาดและสามารถต้มหลวงพ่อได้สด ฯ ทึ้งหัวเราะทึ้งคอยฟังเหตุการณ์ของหลวง พ่ออยู่ภายในห้องคนเดียว

พอหลวงพ่อไปถึงบ้านแล้ว เขาก็นิมนต์จุ่งศพไปป่าช้า พอไปถึงป่าช้าแล้วต่างก็ทำท่าลีมไม้ ขีดไฟ หวาน เสียม บ่นเอ็งกันไปพักหนึ่ง แล้วก็ทำท่ารีบกลับไปบ้านเพื่อนำของที่ลืมกลับมา

พอไปถึงครึ่งทาง ที่ไหนได้ ต่างก็พร้อมกันตัดนามจุกทางเสียงจนเต็มหมด หาซ่องหลีกเว้น ไม่ได้แม้แต่น้อย ปล่อยให้ชราตาสาวกุสลาอัมมาคอยทำอยู่องค์เดียว โดยสำคัญว่าเข้าจะกลับมา เมื่อ สวดกุสลาไปถึงครึ่ง ผีทึ้งเป็นซึ่งอยู่ในโลงก็เริ่มแสดงปาฏิหาริย์และเริ่มประภาณเสียงขึ้นในโลงตึ่งตั้ง ๆ ชราตาซักยังไง ๆ ว่ากุสลาไปบ้าง หยุดฟังและتاจ้องบ้าง และว่าได้แต่เพียงกุสลา อัมมาบ้าง เพียงกุ ๆ บ้าง เพียงอัมมานบ้าง ตามองทางเพื่อเอาตัวรอดบ้าง ผีในโลงก็เริ่มปาฏิหาริย์ ชราตา ก็เริ่มตั้งท่าจะวิ่ง หนี ทั้งมองผีในโลง ทั้งมองทางจะเฝ่น กุสลาซึ่งเคยคล่องแคล่วก็ซักยังไง ๆ ขอบกล มือกำยำ ตาทึ้ง มองทางจะหนี ทั้งมองผีจะวิ่งตาม ทั้งมองหาครกไม่เห็น พอดีผีก็โผล่หน้าขึ้นมามองดูตาแดงคิว ขมวดหนวดใต้คางดำเนี๊ สีหน้าเหมือนยกซ์ พร้อมทั้งพยักหน้าทำท่าจะกัดกินจริง ๆ ซึ่งนับแต่วันชรา ตาหากินทางนี้มากันนับเป็นเวลานานปี ไม่เคยมีเหมือนอย่างคราวนี้

ผู้เฒ่าก็ออกอุทาน “โอ้ตาย” เท่านี้ พร้อมทั้งกระโดด และออกเสียงกุสลาได้เพียงรัมมากับ มา ๆ ๆ ไปตามทาง ไอ้ผีจัญไรก์กระโดดออกจากโลงแล้วก็วิ่งໄล ชราตาทึ้งกลัว ๆ จนตัวสั่น และ

มาๆ ๆ กระเลือกกระสนไปตามทาง ทางก็เจ้ากรรมทำขรัวตา ผู้มา ก่อนตัดหนามกันทางหมด จะวิ่ง หลบหลีกปลีกไปไหนก็ไม่ได้ ต้องวิ่งฝ่าหนาม ฝีก็วิ่งตามหลัง กุสลาอกหน้า ต่างก็วิ่งไม่หยุด จีวร หลุดอยู่กับหนาม ย่ามก็ตก สงบก็ขาด ไม่อินัง ขอแต่ชีวิตยังอยู่คู่ท้องคำน้ำติดตัวไม่ขาดสูญ นับว่าเป็น บุญคุณของพ่อครัวนี้ เนื้อตัวของหลวงตามเต็มไปด้วยบาดแผลไม่มีเว้น เป็นเลือดหมดทั้งตัว จีวร สงบ และย่าม ฝ่ากหนามไว้ไม่คำนึง เพราะดวงใจตกละลึกรึ่งเพริดวิงเคลิดเลยกุฎี กว่าจะมีสติกลับมาได้ วิ่งใส่บานประตู กระแทกบานประตูก็ครั้งก็ไม่หลุด หลวงตามท่วงทั้งตัว หักลอกปอกเปลือกหมดเนื้อตัว กว่าเณรน้อยจะเปิดประตูให้รัวตาก Ged เป็นลม ฝ่าไมรู้ว่าหยุดได้แต่ที่ไหน

พอได้สติขึ้นมาก็เกิดอธิกรณ์กันกับเณร หัวว่าเณรแกลงปิดประตู เณรก็แก้ว่าหลวงพ่อสั่งให้ ปิดและไส่กลอนให้แน่นหนา และแก้ว่านอนหลับ ขณะหลวงพ่อมาไม่รู้สึก ชรัวต้าอ้มมารักษาบาดแผล ที่ฟกช้ำตามบริเวณร่างกาย กว่าจะหายได้สินิทก็เก็บไปเก็บอยู่

นับแต่รัวตากไปซ้อมรบในโรงเรียนดัดสันดานจากผีทั้งเป็นมาแล้ว ได้มีการระวางตัวเข้มงวดดี นัก แม่ที่สุดจึงจกวิ่งไล่กันตกลงมาถูกที่บริเวณใกล้ๆ ท่านก็ตื่นและกระโดดทันทีพร้อมกับยกธรรมราูด ขึ้นรับว่า “มาๆ” ทุกครั้งที่มีเหตุมาเผชิญ ได้ยินเสียงหนูและเณรเปิดปิดประตูก็ตกลิ้ง เพราะสำคัญว่า ผี ผลอดตัวพุดขึ้นทั้งแรงว่า “มาๆ” เอะอะที “มาๆ” ทั้งนั้น เรื่องรอดตายเป็นประโยชน์ใหญ่หลวง ได้ยินเสียงอะไรไม่ได้เป็นต้อง “มาๆ” ไปทั่วทั้งป่าทั้งบ้าน จนเข้าได้ข้านานนามให้ท่านว่า ชรัวต้าอ้มมา majun bant

ต่อมานไม่นานถูกคนตายเข้าจริง ๆ เขามานิมนต์ ชรัวตากซุ่มเข้ายุ่งใหญ่ ว่า “พวกท่านจะต้มเรือก หรือ มองดูตัวเราชิว่าเป็นไงบ้าง คราวที่แล้วเราก็เป็นเพียงสลบและบาดแผลเต็มตัว ผ้าจีวรสงบและ ย่ามขาดตกหายนไปไหนไม่รู้ จนป่านนี้เราก็ยังไม่ได้มองหน้าไปทางป่าช้า เพราะความเข็ดหลาบ คราวนี้ พวกท่านจะมาล่อเราไปฆ่าหรือ เราไม่ไป ไม่ไปเป็นเด็ดขาด บาดแผลเรายังเต็มตัว ความกลัวเรายังไม่ หาย มีแต่กายเปล่าๆ ซึ่งเต็มไปด้วยแผล ไตรจีวรแม่ตัวเดียวก็มิได้ติดตัวเรามา เราจะเปลือยกายไป โดยปราศจากเครื่องนุ่งห่มปกปิดมือย่างหรือ? พวกท่านจะเอาเราไปต้มยำที่ไหนอีกเล่า”

พวกโยมก็วิ่งวนขอร้องให้หลวงพ่อเมตตาครั้งแล้วครั้งเล่า ชรัวตานความวิงวนไม่ไหวจึง ย้อนถามว่า ไอคนนั้นมันตายจริง ๆ หรือ? เขานอกกว่าตายจริง คนตายนั้นนี่เป็นหญิงหรือเป็นชายแน่ บอกเรารโดยตรง เขานอกกว่าเป็นชาย หลวงพ่อตอบพร้อมด้วยความอ่อนใจว่า เราตายอีกแล้ว ตายแน่ ๆ และถามอีกว่า คนที่ตายนั้นนี่เป็นคนอ้วนผอมสูงต่ำประการใดอย่างทราบไว้ก่อน เขาก็บอกตาม ความจริงว่า คนอ้วนสูง แต่ถึงอย่างไรก็ตายแน่แล้ว หลวงพ่อไม่ต้องกลัว

“เรามาเชื่อใจร่าย ๆ เราเคยถูกมาจัง ๆ แล้วเมื่อสองสามวันนี้เอง คราวก่อนเราก็ยังแข็งแรง อยู่บ้าง ในคราวนี้หากว่าถูกผีแบบเปรตนั้นเข้าอีก และก็หนทางแบบผืนนั้นเข้าแล้ว เราก็ต้องนอนตาย อยู่กับผีตัวนั้นอย่างหมดล้มหายใจทั้งเป็นแน่เที่ยว เอ้า! ขอตามย้ำอีก ถ้าพวกท่านจะให้เราไปจริง แล้ว ก็คนที่ตายนั้นนี่ พพวกท่านมัดตีนมัดมือมันไว้หรือเปล่า” เขานอกกว่าเปล่า

“ถ้าจะให้เราไป พวกร่านรีบกลับไปนัดตีนนัดมือปิดตามไว้ให้ดี อาย่าให้มันกระดิกตัวลีบตามองไปไหนได้” เขาก็กลับไปทำตามคำหลวงพ่อโดยไม่ชัดขึ้นคำสั่งแต่ประการใด เสร็จแล้วกลับมา nimmt หลวงพ่อให้เข้าไป ชรัวตาภิเตรียมออกเดินทางด้วยความจำใจและระมัดระวังภัยรอบด้าน

พอไปถึงบ้านก็สั่งให้เข้าเปิดโลงผิดๆตลอดหมดทั้งตัว เห็นว่าตายจริงอย่างเขาว่า แล้วก็นำศพไปป่าช้า ตามของหน้ามองหลังและถามเขาว่าอยู่ครั้งว่า ไม่ขัดไฟหวานเสี่ยมและมีดพรางเอามาด้วยหรือเปล่า เขานอกกว่าเอามาพร้อมหมดแล้ว ยังต้องขออุดให้เห็นแน่จากเข้า จนเห็นหมดทุกอย่างจึงยอมไปผิดๆแล้วก็ต้องให้ผู้กุมดหมด และยังตรวจสอบอีกทั้งทุกประการ เวลาเดินนำหานักพกสอดกุสลาไปตามทาง ไม่ยอมนั่งสอดเหมือนครัวก่อน ๆ ทางปากสอดกุสลา ตามองไปข้างหน้ามองมาข้างหลัง กลัวเขาวิ่งหนีตอนกลางทาง

“กุสลา อัมมา ๆ พวกร่านอย่าด่วนหนีนะ” เป็นคำอนี้โดยตลอดทาง “กุสลา อัมมา อาย่าเดินเร็วนัก กุสลา อัมมา อาย่าพา กันวิ่งหนีนะ กุสลา อัมมา เมื่อถึงป่าช้าให้เรา กลับก่อน กุสลา อัมมา อาย่าดัดหนามกันทางนั้น กุสลา อัมมา เรา สิ่งต้าไม่ดีนะ” กุสลา ก็เลยได้เพียงแค่นี้ไม่ถึงไหน

เมื่อถึงป่าช้าก็สั่งให้เขารีบจัดการ พօเสร็จพิธีแล้วชรัวตาอัมมาก์ไลโอมพวกรหนึ่งให้เดินออกหน้า และไลโอมพวกรหนึ่งให้เดินตามหลัง ตัวท่านเองก็เดินกลาง ให้โอมเดินห้อมล้อมจนมาถึงบ้าน แท้ไปถึงวัดเหมือนประชาชนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง จากนั้นมาเมื่อคนตายเขามานิมนต์เพื่อไปโปรดสัตว์ แต่ละงานต้องซักซ้อมโโยมจนไม่มีช่องโหว่แล้วค่อยไปด้วยความระมัดระวัง ทั้งฟังเหตุการณ์ไม่ได้ไปด้วยความโลเลเหมือนครัวที่แล้ว ๆ มา

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ความโลภมีมากความอยากมีหลาย ก็เลยกล้ายเป็นทุกข์และจินหายคือไตรจีวรของเก่าก็ฝากรหามจนหมดลื้น ร่างกายก็เต็มด้วยบาดแผลหมดทั้งตัว ความกลัวครัวที่แล้วเป็นครูสอนชรัวตาอัมมาได้อย่างເเอกสาร ความประพฤติภายในภายนอกของท่านหันเข้าหาทางมัชลิมา เป็นที่เจริญครั้งทราของบริษัท นับว่าท่านมีนิสัย เพราะรับธรรมเทศนาจากผู้ที่เป็นเพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็กลับตัวเป็นคนดีได้ ยังกลับเป็นขวัญใจของชาวบ้านเลียอึก ซึ่งแต่ก่อนเป็นข้าศึกกัน ควรเป็นคติได้ทั้งตอนต้นปลาย

การนำนิทานมาลงประกอบทั้งนี้ เพื่อเป็นคติสอนใจที่เพลิดเพลินเกินขอบเขต มิได้มุ่งกิเลสอื่นใดแม้แต่น้อย ความทะเยอทะยานในอารมณ์โดยปราศจากความไตรตรอง อาจเป็นภัยแก่จิตเป็นพิษแก่ตัวไม่รู้ว่าย แม้ตายแล้วเกิดเล่าถึงภาพของเก่าก็หลงเรื่อยไป อาการของจิตเป็นอย่างนี้ ท่านเรียกว่าสังสารจกร หากไม่พยายามแก้ไขก็จะเป็นไปทำลงนี้ตลอดอนาคต นักประชัญญาท่านฉลาดแสวงหาญาแก้ คือ ธรรม โรคคือสังสารจกรจึงขาดกระเด็นออกจากใจ ปรากฏธรรมจักรเกิดขึ้นแทนที่นี้คือยาแก้ที่ถูกกับโรคจิต ซึ่งเป็นโรคร้ายแรงและเรื้อรังฝังอยู่ในจิตนานมาแล้ว หาเงื่อนตันเงื่อนปลายมิได้

ศาสนาธรรมกับผู้ปฏิบัติในครั้งพุทธกาลกับสมัยปัจจุบัน

คำว่า “ศาสนธรรม” ได้อธิบายไว้บ้างแล้ว จะอธิบายเพียงเล็กน้อย เพื่อเข้าอนุสันธิ กับบทธรรมซึ่งเกี่ยวแก่ผู้ปฏิบัติ คำว่าพุทธกาล หมายถึงสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ คำว่าสมัยปัจจุบัน หมายถึงพระพุทธเจ้าล่วงไปแล้วนาน คือสมัยนี้เอง ศาสนาธรรมที่เกี่ยวกับผู้ทรงไว้แบ่งเป็น๓ คือ

- ๑.ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงไว้และสั่งสอนพุทธบริษัทด้วยพระโอชาติของพระองค์เอง
- ๒.ธรรมที่สาวกนั้น ๆ ทรงไว้และสั่งสอนผู้อื่นด้วยธรรมนั้น ๆ ตามความสามารถของผู้แสดง และผู้สั่ง

๓.ธรรมซึ่งในสมัยต่อ ๆ มาทรงจำกันเป็นลำดับ ตลอดอารักขาในคัมภีร์ในланและสั่งสอนกันโดยคัมภีร์หรืออัตโนมัติสืบต่อกันมาเป็นทอด ๆ จนถึงสมัยนี้

แม้พระธรรมจะเป็นธรรมชาติทรงคุณภาพไว้อย่างสมบูรณ์โดยความเป็นอุกาลิกกิจจริง แต่ยังต้องอาศัยผู้ทรงธรรมซึ่งมีสมรรถภาพยิ่งหย่อนกว่ากัน และจะพึงนำความหมายของธรรมออกมานสู่สมมุติตามสมรรถภาพของตน ๆ ดังนั้นธรรมจึงประกาศคุณภาพ คือความจริงต่อส่วนรวมเท่าที่ผู้ทรงธรรมจะสามารถนำออกได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นควรแยกศาสนาธรรมไว้เป็น ๓ ทั้ง ๆ ที่ศาสนาธรรมออกจากพระโอชาติของพระองค์ผู้เดียว

พระพุทธเจ้าทรงคุณลักษณะในธรรมทั้งหลาย และทรงมีความรู้อันกว้างขวางเหมือนห้องฟ้ามหาสมุทร ทั้งลادในการเทศนา ทรงวางยาคือธรรมโอสถให้พอดمهะแก่จริตนิสัยของเวไนยผู้รับธรรม และในขณะที่พระองค์ทรงแสดงธรรมอยู่ บริษัทบางพวกลได้ตรัสรู้ธรรมชั้นสูงสุด บางพวกลได้บรรลุธรรมผลเป็นขั้น ๆ ตามอุปนิสัยวานาของตน ๆ บางพวกลได้ปฏิญาณตนถึงสรณะ พร้อมทั้งรับเอารธรรมไปปฏิบัติจนได้บรรลุธรรมผลในลำดับต่อ ๆ มา การปฏิบัติและตรัสรู้ธรรมเป็นขั้น ๆ ทั้งนี้ เป็นไปแต่แรกเริ่มเทศนาจนวันเด็ดจเข้าสู่ปรินิพพาน ไม่ขาดวรรคขาดตอน ทั้งญัติชัย ทั้งนักบัวช และชาววاس ถ้าจะปริมาณนับแบบสมัยปัจจุบันนี้คงมีจำนวนหลาย ๆ ล้านคน ทั้งนี้หมายถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ทรงรือฟื้นพระองค์เดียว ไม่เกี่ยวกับสาวกองค์ใดทั้งสิ้น จึงควรแยกศาสนาธรรมที่พระองค์ทรงและสั่งสอนเองไว้ในอันดับหนึ่ง

พระสาวกผู้สั่งดับได้ตรัสรู้ตามพระองค์ ย่อมมีสมรรถภาพรองจากพระองค์ลงมาในการสั่งสอนผู้อื่น เพื่อถือเอาประโยชน์จากการและความฉลาดในอุบัյยเทศนาวิธี ผู้สั่งดับธรรมและถือเอาประโยชน์จากธรรมก็มีจำนวนน้อยลงกว่าพระองค์ทรงสั่งสอนโดยพระองค์เอง ฉะนั้นผู้ทรงธรรมแม้จะเข้าถึงความจริงของธรรมร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เมื่อนำออกแสดงเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมแล้ว คุณภาพของธรรมจะพึงลดจำนวนลงโดยทำองเดียวกัน ฉะนั้นศาสนาธรรมที่สาวกทรงไว้และสั่งสอนผู้อื่นโดยธรรมนั้น ๆ จึงควรแยกไว้เป็นอันดับสอง

สมัยต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบันผู้ทรงธรรมโดยมากจะมีภาระที่ไม่สะอาด คือจิตซึ่งเป็นที่สกปรกของธรรม แปดเปื้อนแทรกซึ่งด้วยอาสาทั้งหลาย แม้ธรรมจะเป็นของบริสุทธิ์ แต่เมื่ออาศัยภារณ์คือเครื่องรับไม่สะอาดแล้วก็อาจจะมีวัห魘อยู่ในบ้าง เช่นเดียวกับอาหารที่พลัดตกจากมือลงพื้นที่ไม่สะอาด ก็จะกลายเป็นของปฏิกูลไม่น่ารับประทานจะนั้น จะนั้นธรรมเมื่ออาศัยผู้ทรงไว้มีจิตไม่บริสุทธิ์ แม้จะประกาศผลของธรรมคือมรรคผลนิพพานแก่ล้วนรวม เพื่อถือเอาประโยชน์จากธรรม ธรรมก็จะพึงลดจำนวนคุณภาพลงตามล้วนของผู้ทรงธรรม ผู้แสดงธรรม และผู้รับธรรม ซึ่งมีภาระในลักษณะเช่นเดียวกัน เช่นในทำนองว่า นายช่างไม่ฉลาดรักษาเครื่องมือทำงาน และไม่ชำนาญในงาน ผลของงานจึงไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร จะนั้นควรแยกศาสสนธรรมของผู้ทรงธรรมในลักษณะนี้ไว้ในอันดับสาม

ดังนั้นศาสสนธรรมกับการปฏิบัติธรรมในครั้งพุทธกาลกับสมัยทุกวันนี้ จึงแตกต่างกันอยู่บ้าง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ทรงธรรม ผู้ปฏิบัติธรรม และผู้รับธรรม มีภาระคือใจอันเดียวกัน แต่ต่างกันโดยคุณลักษณะของจิต และความสำนึกในแห่งธรรมหนักเบาต่างกัน ผลที่ได้รับจากธรรมจึงไม่ค่อยตรงกัน

ในครั้งพุทธกาล แม้พระพุทธเจ้าก่อนหน้าจะปรากฏพระองค์เองว่าเป็นผู้คราวแก่อธรรม และปรากฏพระองค์ในทำกลางพุทธบริษัทว่าเป็นศาสดาจารย์ ก็ปรากฏว่าพระอธิยาศัยของพระองค์หนักแน่นในการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์จริง ๆ ด้วยการบำเพ็ญโดยวิธีต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวิธีที่ทุ่มเทกำลังความเพียร เป็นต้น ลงอย่างมองไม่เห็นให้สามารถทำได้อย่างพระองค์ ความพยายามทั้งนี้ก็พอมองเห็นแล้วว่า พระองค์เป็นผู้มุ่งความจริงต่อพระธรรมเพียงไร ซึ่งตรงกับความหมายของธรรมแท้ ที่จะพึงสนใจผลตอบแทนในความเป็นพุทธประจักษ์ใจเกิดขึ้นเฉพาะพระองค์

สาวกของพระองค์เล่า พระพุทธเจ้าทรงดำเนินโดยวิธีใด สาวกก็มิได้ห้อถอย คงดำเนินปฏิปทา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติตามเสถียรพระองค์ โดยความรื่นเริงในธรรมที่ได้ลัดบันแล้วจากพระองค์ จนกว่าจะสำเร็จความมุ่งหวังในธรรมที่ตนจะพึงบรรลุเสียเมื่อใด เมื่อนั้นสาวกนั้น ๆ จึงจะหันหน้ามาดูโลกอย่างเต็มตาว่า ควรจะสั่งสอนบริษัทตามความสามารถของตน และตามอธิยาศัยของผู้รับและผู้ปฏิบัติธรรม ก่อนหน้าการตรัสรู้ธรรมสาวกทั้งหลายมิได้รวนเรื่องความพยายามและในการสั่งสอนครอ มุ่งหน้าต่อธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้โดยเฉพาะ ทั้งมิได้ถือชาติ ถือตระกูลและศักดิ์ซึ่งจะเป็นอุปสรรคแก่ความเพียร และอุปสรรคแก่สังคมคือหมู่สาวกด้วยกัน ตลอดพระวิกษุทุ่มและสามเณรน้อย มีความเคารพอธิปไตยแห่งกันและกันตามคุณวุฒิและอายุพระราชา ดำเนินสามีจิปฏิปทาให้งามเป็นส่วนร่วมแพร่ชานไปทั่วสังคมและประชาชนโดยตลอด

ความเป็นสังฆโสกพาทั้งนี้ เนื่องจากใจที่บริสุทธิ์ทรงไว้ซึ่งธรรมบริสุทธิ์ จึงกล้ายเป็นธรรมทั้งแท่ง ดังนั้นการปฏิบัติของพระพุทธเจ้ากับสาวกจึงให้ลงรวมในอัมมาธิปไตยโดยธรรมชาติ ปราศจากความเสกสรรยกยอ ทั้ง ๆ ที่ไม่จริงตามคำกล่าวอ้าง

อนึ่งสถานที่และการบำเพ็ญธรรมเพื่อความตรัสรู้โดยถูกต้องตามมัชณิมา พระองค์ก็ทรงสอนไว้เสร็จ และสาวกนั้น ๆ ก็ตั้งใจปฏิบัติได้ตามที่พระองค์ทรงชี้ไว้ทุกประการ ทั้งมรรคผลนิพพานอันจะพึงสำเร็จจากข้อปฏิบัติของผู้ทำจริง จะเป็นธรรมที่นิ่งนอนองค์อยู่ไม่ได้เลย ตรงกับบทธรรมว่า อกาลีโก ต้องปรากฏในมโนทการนั้น และตรงกับบทธรรมว่า ปจจุตุติ เวทิตพุโพ วิญญาณ

ฉะนั้นสมัยโน้นจึงปรากฏมีผู้ได้ดื่มรสองตธรรมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอาการที่กล่าวมานี้ เป็นสำคัญ และพึงทราบบทธรรมว่า อกาลิโก แต่ผู้ปฏิบัติหนักไปในทางอ้างกาลเวลา ผลที่จะพึงได้รับ จากธรรมก็จะเป็น กากิโก ประกอบด้วยกาลอันควรเหมือนกัน จะตำหนิพระธรรม ผู้เขียนก็ไม่มี ความรู้และความสามารถตำหนิว่าทำไม่พระธรรมจึงเป็น “อกาลิโก” บ้าง เป็น “กากิโก” บ้างอย่าง นั้น ทั้งนี้ เพราะความสนใจ และการปฏิบัติของผู้ต้องการเป็นเครื่องวัดในตัวเรื่องแล้ว แม้อธรรมทุกขัน ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงปูทางให้เป็นเหมือนอาหารที่มีรสพอ แล้วนำออกแสดงแก่ เวไนยผู้มีความมุ่งหวังอยู่แล้วเต็มใจ ก็จะพึงได้รับประโยชน์จากการนั้น ๆ โดยควรแก่อุปนิสัยของ เวไนยผู้รับธรรมเท่านั้น หากได้ล่วงเลยหรือซึมซาบแก่ภារณะที่ถูกค่าว่าไว้ไม่

เพราะคำว่าอกาลิโก เป็นเรื่องของธรรมโดยเฉพาะ ส่วนผู้สนใจและปฏิบัติมากน้อยเป็น กากิ โ ก ของผู้ต้องการ เมื่อносบติซึ่งมีเต็มแผ่นดินและมีอยู่ทุกกาลก็จริง แต่ผู้ต้องการสมบัติมากน้อย นั้นเป็นเรื่องของบุคคลจะพึงนำมาตามกำลังและความต้องการของตน ๆ กล้ายเป็นเรื่องของผู้ต้องการ ไป

ฉะนั้นธรรมของพระพุทธเจ้าจะปรากฏเด่นชัดแก่ผู้สนใจและต้องการ จึงสำคัญไปตาม รายบุคคล ทั้งผู้ทรงธรรมนำมาแสดงและผู้รับธรรมจะพึงปฏิบัตินให้ตรงกับความหมายของธรรม ผลที่ได้รับจะเป็นที่พอใจนับแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ธรรมที่จะพึงให้ผลแก่ผู้ปฏิบัตินั้น ๆ ไม่ปรากฏว่าบุคคลที่ต้องการที่ตั้งในนอกจากความสนใจและการปฏิบัติของผู้ต้องการเป็นราย ๆ ไปเท่านั้น จะเป็นไปไม่สม่ำเสมอตามความหมายของธรรม จึงเกิดมีปัญหาขึ้นในสังคมเกี่ยวกับผลกระทบอันผู้ ปฏิบัติจะพึงได้รับ ในครั้งพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันว่าไม่สม่ำเสมอและไม่มีจำนวนมากเหมือนครั้ง พุทธกาล ความเป็นทั้งนี้อาจตีความหมายได้หลายนัย ดื้อ

๑.ผู้สามารถปฏิบัติและบำเพ็ญกิจของตนให้รู้ธรรมทางใจตามพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ ซึ่งจะ มาเป็นผู้นำของบริษัทมีจำนวนน้อย

๒.ความสนใจมีกำลังมาก แต่เนื่องจากขาดข้อที่๑.เป็นปัจจัยเครื่องหนุนให้มีกำลังใจ และซึ ทางที่ถูกต้องให้ผู้ศึกษาธรรมได้ปฏิบัติกิจของตนตามแนวทางที่ถูกนั้นโดย อุชุปปฏิบัติ ไม่คดเลี้ยวจาก แนวทาง จึงทำให้เขวหลักธรรม ไม่ได้ผลเท่าที่ควรแก่ข้อปฏิบัติ

๓.โคนี้ไม่สนใจในหยาดยาเสียง ปล่อยใจให้ลอยลมไปเลย แล้วแต่จะตกถิ่นไหน ๆ เป็น พอใจทั้งนั้น ขอแต่ได้ทำ ได้พูด และได้คิด อย่างอิสรเสรี จะดีหรือชั่วไม่คำนึง เรียกว่าหลับทั้งเป็น (ทั้งลีมตา)

๔.ไม่ยอมเชื่อในธรรมดีธรรมชั่วที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่าเป็นของมีประจำตัว ทั้ง ๆ ที่ได้รับ สุขรับทุกข์อันเกิดเป็นผลขึ้นมาจากการดีธรรมชั่วตลอดเวลาอภากากิโก

๕.ความสำคัญว่าตายแล้วสัญชาติโดยประการทั้งปวง ไม่มีเชื้ออันใดที่จะเพาะให้เกิดขึ้นมา เป็นสัตว์เป็นบุคคลเป็นตันได้ ตลอดตี ชั่ว บุญ บาร ที่เป็นวิบาก คือผลซึ่งเกิดจากการดีธรรมชั่ว สิ่ง เหล่านี้ก็ลอยลมไปเลย ไม่มีใครเป็นเจ้าของรับผิดชอบ เพราะกำหนดความเกิดอีกไม่มี ทั้ง ๆ ที่จิตกำลัง

เพาะตัวจากอารมณ์เครื่องยั่วยวนอยู่ทุกขณะ ชักชวนจิตให้เพลินติดอยู่ทุกเวลา แต่จิตยังมีข้อผูกพันซึ่งปล่อยวางไม่ได้ จึงแสดงเพียงอาการฟักตัว กับอารมณ์นั้น ๆ ไว้เท่านั้น เมื่อหมดข้อผูกพันคือatyเมื่อไร จิตจะพึงติดตามอารมณ์อันเป็นสื่อสาร ก่อให้เกิดทันที

ในข้อนี้จิตที่บริสุทธิ์แล้วไม่ยอมเพาะตัวกับอารมณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น จะเป็นอารมณ์ที่ดีหรือชั่ว ไม่พัวพันและซึมซาบถึงใจได้ ไม่คุ้นกับอารมณ์ใด ๆ แม้แต่น้อย เป็นการตัดสะพานจากอารมณ์ซึ่งเคยเป็นมิตรประดิษฐ์ใจให้หลงเพลิน อันเป็นแนวทางก่อให้เกิดอิทธิโถยเฉพาะ ๆ ในขณะที่ล้มผัส

๖. ความเชื่อบ้างไม่เชื่อบ้างอาจแผลงทางได้ไม่ได้ พอเป็นเรื่องรำคาญใจของจ่านรกรู้ถือบัญชี จดทะเบียนของสัตว์ผู้ทำดีทำชั่ว ไม่ได้ปล่อยมือและหลับนอน

๗. ความเชื่อในทำนองข้อ ๖. เวลาทำบุญสุนทาน ต้องการเกียรติศิลป์ให้ปรากฏแก่โลก เป็นส่วนมากกว่าต้องการกุศลเครื่องชำระลิพนในใจ ให้หนักไปทางพิธีริตองต่าง ๆ ตามความนิยมที่ตนชอบ มิได้คำนึงถึงความหมายของธรรมและศาสนาผู้เป็นเจ้าพิธี ในระเบียบการที่ดีอันจะยังทำความตื้อให้ได้ผลเป็นอย่างทันตา ทั้งภายในภายนอกเท่าที่ควรจะเป็นไปได้ คำว่าระเบียบ พระธรรมวินัยเป็นระเบียบที่เต็มไปด้วยเหตุผลและความหมาย ฉะนั้นผู้นำศาสนาอุกมาสู่ตลาดโลก จึงจัดว่าเป็นผู้นำระเบียบมาพร้อมเสร็จ

๘. การศึกษาและประพฤติธรรมทั้งหลายเป็นไปเพื่อเข้าฝ่ายตัวเสมอ ไม่ยอมแก้ไขลักษินิสัยซึ่งเป็นข้าศึกแก่ศาสนาธรรม ให้เป็นการเข้าฝ่ายธรรม

การกล่าวอุปสรรคแก่การบรรลุธรรมนิพพานในครั้งพุทธกาลกับสมัยทุกวันนี้ รวมเป็น ๙ ข้อ ว่ามีความแตกต่างกัน ได้กล่าวไว้พอประมาณ เพราะศาสนาธรรมจากครั้งพุทธกาลมาจนถึงสมัยนี้ พระองค์ว่างไว้เป็นแบบเดียว มิได้แยกไว้ตามสมัยนั้น ๆ พอที่ผู้ปฏิบัติจะได้รับผลเป็นอย่างอื่นไปเสีย อันเป็นเหตุจะให้เกิดการทุ่มเลียงกันในระหว่างพุทธบริษัทผู้ปฏิบัติศาสนาธรรมแห่งเดียวกัน ซึ่งพอที่จะทำหนิพระพุทธเจ้าและพระธรรมว่าลำเอียงในการให้ผล ทั้งนี้ไม่ว่าสมัยใด ๆ ถ้าลงปฏิบัติไม่ถูกต้อง ตามแนวทางแห่งศาสนาธรรมแล้ว พระธรรมไม่เป็นทาสของผู้ใดพอที่จะถืออาสนะวิ่งตามรับรองผู้ทำผิด เพราะความผิดกับความถูกไม่ใช่ญาติสันมิตรสายหรือศัตรุคู่เรื่องของผู้ใด แต่เป็นที่ผู้ทำผิดกับทำถูกจะประดิษฐ์ขึ้นมาได้จากตัวเองทั้งนั้น เพราะพระธรรมไม่เป็นรูปร่างกลางตัวพอที่จะนิรmit เพศเป็นอินทร์พรหมยักษ์ ตักไส้ร้ายป้ายความดีแก่ผู้ใด และไม่มีพระพุทธเจ้าหรือพระธรรมบทใดจะมาทำเชื้อตัววนไส้ขาดคน หากเป็นโทษคือความผิดนิรmit ไส้ตัวเอง

แม้การแสร้งหาธรรมและการปฏิบัติธรรม หากว่าเป็นไปตามความหมายของธรรมแล้ว ปัญหาในเรื่องมรรคผลก็คงเป็นความสงบได้อย่างง่ายดาย เหตุที่จะทำให้ปัญหาทั้งนี้ลุกลามขึ้นในใจและกระจายออกไปสู่สังคม ก็เพราะความดูแต่ตัวผลโดยถ่ายเดียว มิได้มองดูตัวเหตุคือข้อปฏิบัติที่ถูกทาง อันเป็นบ่อเกิดแห่งตัวผล ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและตัดปัญหาภายในใจเสียได้ เมื่อเป็นผู้หนักในเหตุอันเป็นบ่อเกิดแห่งผลทุกประเภทแล้ว ปฏิบัติด้วยศรัทธา ความเชื่อ และวิริยะความพากเพียร

เป็นต้น ไม่ท้อถอย ผลคือความสุขภายในใจ เป็นสมบัติสำหรับตัวในทิภูธรรม และสัมปрайกพ สมกับคำว่ากาลิก ซึ่งเป็นเครื่องรองรับสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีอยู่ตลอดกาล

อนึ่งความทิวทอยย่อมเป็นเหตุให้บ่นคร่าครวญไปต่าง ๆ ไม่มีสิ่นสุด แต่เมื่อหมดความทิวทอย แล้ว ความรำคาญใจอันเป็นผลก็ลินสุดลงเอง เรื่องธรรมซึ่งเป็นอาหารที่ดีเลิศของใจ เมื่อสารอุชนได้ดื่ม แล้ว ความทิวทอยซึ่งเกิดจากความสงสัยนานานานนิดก็จะดับลงทันที โดยไม่ต้องแต่งหน้ายขึ้นฟ้องร้อง คดีระหว่างใจกับความสงสัยในศาลใด ๆ จะเป็นการเลิกแล้วจากการวินิจฉัยและตัดสินด้วยตนเอง ตรง กับคำว่า ปจจุติ เวทิพุโพ วิญญาณ แท้แล

ศาสสนธรรมย่อ แต่ยังคงเส้นคงวาตามเดิม

ในโววาทปาฏิโมกข์ ท่านย่นคำลงไว้พอประมาณ แต่ทรงคุณภาพตามเดิม บาลีจะไม่ยกมา ผู้ ประถนาพึงดูในเอกสารสำคัญต่อไป

ความอดกลั้นขันติเป็นธรรมเครื่องแພกิเลสได้เป็นอย่างดี ๑

พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวสราเรวิญพระนิพพานว่าเยี่ยมกว่าลิ่งใด ๆ ๑

นักบวชเป็นผู้เว้นจากการฆ่าและการเบี้ยดเบี้ยน ถ้าประกอบกิจ เช่นนั้นไม่เรียกว่าผู้สงบ ๑

การไม่ทำนาทั้งหลายทุกประเภท ๑

การยังกุศลให้ถึงพร้อม ๑

การยังจิตของตนให้ผ่องใส ๑

นี้คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายแต่โดยย่อ

การไม่ดูถูกเหยียดหยามคนอื่น ๑

การไม่ฝ่ามนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ๑

การสำรวมตนในแนวทางให้เกิดความหลุดพ้น ๑ (การสำรวมในพระปาฏิโมกข์)

ความรู้จักประมาณพอเป็นมัชณิมาในการบริโภคใช้สอย ๑

ความเป็นผู้มีที่นั่งที่นอนอันสังด ๑

การชำระจิตของตนให้ยิ่ง หรืออยู่เหนือนลิ่งแวดล้อม ๑

นี่ก็เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์แต่โดยย่อ

ธรรมเครื่องประดับความงามสำหรับ กาย วาจา ใจ ของมนุษย์และสัตว์ ซึ่งไม่จำกัดเพศและ วัยว่าหญิงชายและเด็กหนุ่มหรือแก่ปานกลาง เมื่อสัมเครื่องประดับคือธรรมเข้าแล้ว جامทั้งนั้น ความ งามในเครื่องประดับคือธรรมนี้ ไม่เป็นไปเพื่อสั่งสมกิเลสให้ลุ่มหลงเหมือนความงามในเครื่องประดับ ฝ่ายตรงกันข้าม และยังกลับถอดถอนกิเลสได้ด้วยเครื่องประดับทั้งนี้ด้วย นักประชญาผู้มีปัญญาลึกซึ้ง จึงชอบประดับตัวด้วยธรรม เพาะประดับเข้าแล้วงานไม่เจิดจากตลอดอายุขัย งานในชาตินี้แลชาติน้ำ คือเป็นต้นแห่งวัยก็งาน ทำมกlongแห่งวัยก็งาน และที่สุดแห่งวัยก็งาน

อนึ่งเบื้องต้นแห่งการบำเพ็ญจิตเพื่อการหลุดพันกีจกรรม ท่ามกลางแห่งจิตที่ได้ดำเนินในทางมรรคกีจกรรม และที่สุดแห่งจิตที่ได้ดำเนินทางมรรคจนได้บรรลุที่มุ่งหวังแล้วกีจกรรม จิตได้มีความเป็นอยู่อย่างอิสรเสรีโดยปราศจากกิเลสเครื่องก่อความ มีความบริสุทธิ์อยู่โดยเฉพาะหน้าแล้วกีจกรรม แม้ที่สุดขันธ์ทั้งหลายจะพึงแตกทำลายลงสู่รากเดิม คือดิน น้ำ ลม ไฟไปแล้ว ใจที่ยังเหลืออยู่เป็นธรรมทั้งแห่งกีจกรรม และงามไปตลอดอนันตกาล นอกจากนั้นยังไว้ลดลายคือความงามแก่สารุชนผู้สอนใจในความงามแห่งนี้อีก จนกล้ายเป็นความงามไม่มีที่ลืนสุด มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น พระองค์งามลึกซึ้งในทางธรรม แม้ปรินิพพานไปแล้วความงามของท่านยังคงอยู่คู่ฟ้าดินสลาย ไม่กลับกลายเลื่อมสูญไปเลย และยังเป็นที่ดูดีมีใจของพุทธบริษัทตลอดมา ความงามในธรรมลั้งการนี้ แฟไปทุกทิศทุกทาง เป็นบันเบื้องล่างและสถานกาง เป็นที่เคารพรักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ตลอดสัตว์เข่ายังรู้จักเคารพรักในท่านผู้มีธรรมเป็นเครื่องประดับ

ธรรมลั้งการมีมาก จะเป็นการฟันเฟืองเหลือวิสัยของพุทธบริษัทผู้มีกำลังน้อย จะพึงระดับธรรมลั้งการให้พอตีแก่ริสัยของตน ๆ พระองค์จึงทรงย่นย่อลงตามส่วนเพื่อพอตีแก่กำลังของผู้ทรงธรรมลั้งการ แต่ยังคงเส้นคงวาอยู่ตามเดิม ไม่บกพร่องในส่วนคุณภาพที่ผู้ปฏิบัติจะพึงได้รับตามนัยความแปลออกจากรากกายย้อมออยู่ว่า ความอดกลั้นขันตีต่อสิ่งที่มาระทบ ซึ่งเป็นเหตุยั่วโทสะให้แฟ พังพาหหรือรักมีออกเพื่อต่อสู้อาชัยชนะ โดยว่าทະหรือทุบตีต่าง ๆ การอดกลั้นเหตุทั้งนี้ด้วยขันตี จึงจัดว่าเป็นธรรมเครื่องแผลกิเลสได้เป็นอย่างดี

บรรดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระนิพพานว่าเป็นธรรมยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ในไตรโลกธาตุ ทั้งนี้ เพราะสิ่งทั้งหลายเป็นสิ่งที่ยังไม่คงเส้นคงวา มีความแปรปรวนประจำตน สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอยู่ไม่มีวันสิ้นสุด เหมือนรับประทานข้าวสุกและปลาเนื้อทั้งແกลบรำ และทั้งก้างทั้งกระดูก เป็นต้น ฉะนั้นแม้ความสุขก็เจือด้วยทุกข์ ไม่สุขล้วน เกิดแล้วกลับตายได้แล้วกลับสูญหาย ดีแล้วกลับช้ำ จะถือเอาจริงเอาจังกับสิ่งใด ๆ แท้ก็ไม่ได้ พลอยจะหลุดเมื่อตกหายไปทุกเวลา ความเป็นทั้งนี้จึงเป็นเหตุให้นอนใจไม่ได้ เมื่อนอยู่ใกล้สรพิช คงจะพบกัดจิกต่อยอยู่เสมอ

พระนิพพาน ถ้าจะพูดถึงความดับทุกข์ดับสนิท ไม่มีทุกข์เจือปน พูดถึงสุขก็สุขล้วน ๆ ไม่มีข้าวสารແกลบรำคือทุกข์เจือปน ไม่มีสมมุติใด ๆ เข้าถึง แม้ท่านได้อุปattiเสนอพนิพพานแล้ว ถึงจะมีอายุตนะภัยใน คือตา หู เป็นต้น เป็นบันไดสำหรับรับแยกคืออารมณ์ภายนอก ซึ่งเกิดจากอายุตนะภายนอก คือ รูป เสียง เป็นต้นอยู่ บรรดาแยกคืออารมณ์นั้น ๆ ก็ไม่สามารถจะยังจิตนิพพานของท่านให้หัวนิหวาตามได้ แยกคงเป็นแยก เจ้าถินคงเป็นเจ้าถินอยู่ตามเดิม ไม่ระคนกัน ซึ่งพอที่จะให้หลงตาม เมื่อหยุดจากการรับแยกแล้วมิได้หลงอารมณ์ของแยกที่ขาดไป มีความเป็นอยู่อย่างอิสรเสรีโดยธรรมชาติ ปราศจากเครื่องยั่วยวนใด ๆ ทั้งสิ้น ความเป็นอยู่ทั้งนี้มิได้มีการซู่เขยุงบังคับแต่อย่างใด หากเป็นธรรมเป็นเอง ปราศจากเครื่องปรุงแต่งและเสกสรร ฉะนั้นนิพพานธรรมจึงเป็นธรรมที่ยอดยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ตามนัยที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญไว้

นักbatchเว้นจากการผ่าและเบี้ยดเบี้ยนลัตว์แล้ว จะทำกิจเช่นนั้นอีก ไม่เรียกว่าผู้สูงชน นอกจัก การไม่ผ่าและไม่เบี้ยดเบี้ยนแล้ว ยังต้องมีเมตตาพรหมวิหาร ในมนุษย์และลัตว์ที่ไปเป็นเครื่องประดับสมณะให้งามในศาสนาประจำเพศของตน

การไม่ทำนาปห้งปวงทุกประเภท คำว่า บาน คือความเคราหม่อง เป็นผลเดือดร้อนแก่ผู้ทำ และเป็นเครื่องถ่วงตนลงในความเลวทรามเสมอ ท่านจึงมิให้ทำกรรมประเภทนี้ด้วยทั้งกาย วาจา ใจ

การยังกุศลให้ถึงพร้อม คำว่า กุศล คือความฉลาด ฉลาดในการทำ เลือกเฟ้นทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม และฉลาดในศิลปวิทยาต่าง ๆ ทั้งทางคดีโลกและคดีธรรม ฉลาดพูดในสิ่งที่ควรพูด ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์ อันเป็นเสน่ห์ความดึงดูดใจของผู้ฟังให้รุ่นเริงไปในทางที่ดีและเคารพ กเป็นครีติกดีในการพูด ทั้งเป็นร沙ชาติอันดีแก่ผู้ฟัง ยังกันและกันให้รุ่นเริง และฉลาดในการคิดประดิษฐ์อารมณ์เครื่องฟอกจิต และฉลาดเลือกสรรมิตรภายในใจ อารมณ์อันได้เป็นข้าศึกแก่กุศล รีบแก้ไขไม่รีรอ นี้แลท่านเรียกว่าความฉลาด คนที่มีความฉลาดฝังใจ แม้จะสร้างโลกก็ไม่กระเทือนถ้าแม้จะสร้างธรรมก็ไม่กระเทือนใจ ค่อยเป็นค่อยไปด้วยอุบَاຍความฉลาด และคนเราจะเป็นนักประชัญญ์ได้ต้องอาศัยอุบَاຍอันฉลาดคือปัญญา

การชำระจิตของตนให้ผ่องใส นี้ได้อุบَاຍผ่านมาแล้ว ขอยุติไว้

คายาเยื่อนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ การสำรวมในแนวทางที่จะให้เกิดความหลุดพัน สิ่งที่จะพึงสำรวมคือขากหنم ศาสโนโวหารเรียกว่ากิเลส กิเลสทั้งนี้เป็นภัยสำหรับผู้กำลังดำเนินมรรค คือข้อปฏิบัติ ประหนึ่งขากหنمหรือลัตว์ร้าย ซึ่งชุ่นช่อนอยู่ในระหว่างทาง ผู้ปฏิบัติเพื่อโมกธรรม จึงควรระวังสิ่งเหล่านี้ให้มาก ศีล ๕ กีดี ๘ กีดี ๑๐ กีดี ๒๗๗ กีดี หรืออนุบัญญติที่ทรงเพิ่มเติมที่หลัง ประหนึ่งว่ารักกันทางความชั่วซึ่งจะร้ายให้ลอกทางทวาร พระองค์ทรงวางแนวทางที่ถูกคือธรรมไว้เป็นเครื่องดำเนิน ทรงกันรักหنمไว้ ๒ ทางทางคือพระวินัย การที่พระองค์ทรงวางแนวทางไว้ทั้งนี้ เพื่อความสวัสดิ์ต่อเราในยโดยถ่ายเดียว มิได้หวังเครื่องตอบแทนแม้แต่น้อย

ความรู้สึกประมาณในมัชณิมาที่จะบริโภคใช้สอยแต่พอดีงานในปัจจัยทั้งหลาย คำว่าประมาณ หรือมัชณิมา มีความหมายกว้างขวาง คือกินอยู่หลับนอนก็ให้เป็นมัชณิมา การไปมา ก้าวหน้าโดยกลับกันให้เป็นมัชณิมาพองงาน ปฏิปทาข้อปฏิบัติทุกอย่างก็ให้เป็นมัชณิมา ความรู้ความเห็นก็ให้เป็นมัชณิมา การทำ การพูด การคิด ทุกกริยาที่เคลื่อนไหวก็ให้เป็นมัชณิมา คือความพอดีพองงาน แม้ที่สุดความบริสุทธิ์ของจิตก็ต้องเป็นมัชณิมา คือรู้กลาง ๆ ซึ่งสัมปชุตด้วยญาณ แต่ไม่ใช่กลางทาง คือมรรค สรุปความเรียกว่า กลางสมมุติ กับวิมุตติ สมมุติก็รู้เท่า วิมุตติก็รู้ทัน ปล่อยวางทั้งสองเงื่อนไว้ตามเป็นจริง เพราะศาสนาธรรมเป็นมัชณิมา ไม่เข้าใจรออโค่คริ ผู้ปฏิบัติและรู้ธรรมแล้วตามเป็นจริง ยังจะเหยียบย่ำ อนตตา ลงและยก อัตตาขึ้น ซึ่งเป็นการเข้าข้างโน้นออกข้างนี้อยู่ จะจัดว่ารู้รอบคอบในธรรม

อย่างไรได้ เพราะส่วนที่ตนสำคัญว่าเป็นอัตตาธันดีอิไว้อุย ก็เรียกว่ารู้โลกแล้วกลับหลงธรรมและถือธรรมเท่านั้น

คนทึ้งโลกข้ามแม่น้ำด้วยเรือ ขึ้นถึงฝั่งซึ่งเป็นที่ปลอดภัยแล้วปล่อยเรือไว้ในลำแม่น้ำ เพราะเรือเป็นสิ่งอาศัยชั่วคราวในเวลาเดินทางไม่ได้แบกหามไปด้วย อนัตตาเปรียบเหมือนลูกคลื่นหรือสัตว์ร้ายในน้ำ อัตตาเปรียบเหมือนเรือซึ่งข้ามแม่น้ำในเวลาเดินทาง เมื่อถึงฝั่งซึ่งเป็นที่ปลอดภัยแล้ว อัตตาซึ่งเปรียบเหมือนเรือเป็นธรรมอาศัยชั่วคราว จะพึงเป็นธรรมที่ควรปล่อยวางโดยแท้ ไม่ควรยึดถือเอาไว้โดยประการทึ้งปวง จิตทรงความเป็นญาณทั้งสัมบทลอดกาล คือรู้เห็นตามเป็นจริง ทึ้งธรรมฝ่ายอนันตตา ทึ้งธรรมฝ่ายอัตตา ทึ้งพุทธธรรม ธรรมคือผู้รู้ ไม่มีช่องโหว่ไว้ซึ่งพอที่จะให้เกิดความลุ่มหลงและยึดถือแม้มแต่น้อย

เรียกว่า มัชณิมา โดยธรรมชาติ คือเป็นกลางระหว่างธรรมทึ้งหลายกับจิต ระหว่างจิตกับธรรม ทึ้งหลาย และระหว่างจิตกับจิตอีกварะหนึ่งเป็นบทสุดท้าย ขณะراكเหง้าคائمูลของวัฏจกรเริ่มถอนตัวออกจากใจ เปลี่ยนบทบาทพลิกสันมาเป็นคอม จากมีดเล่มเดียวซึ่งมีหั้งลันทึ้งคอม กลายเป็นจิตที่ควรแก่ตนเองและธรรมทึ้งหลาย มิได้ถือในสภาวะธรรมทึ้งหลายว่าเป็นศัตรุคู่มิตร เมื่อจิตหมดความเป็นพิษ ในตัวเอง ไม่ดื่นเข้าซึ่งกีดกันตัวเองมาแต่ก้าวไหน ๆ พร้อมกับความรู้เท่าตัวเองว่าเป็นความจริงเสมอธรรมใด ๆ แล้ว สภาวะธรรมใด ๆ ทุกส่วน ทึ้งใกล้ทึ้งไกล ทึ้งภายในภายนอก เลยกลายเป็นสภาพปกติ หรือเอนอ่อนไปตาม ๆ กันหมด ไม่ประภูมธรรมทึ้นนี้แสดงตัวเป็นศัตรุคู่มิตร หรือแสดงตัวเป็นเจ้าบุญเจ้าบาปของผู้ใด คงเป็นปกติธรรมดາแต่เริ่มตั้งแต่ดินนา และจะเป็นสภาวะปกติอย่างนี้ไปตลอดอนันตกาล

เหตุที่จะเสกสรรธรรมทึ้นนี้ขึ้นให้เป็นต่าง ๆ ก็เพราะความสำคัญผิดของจิตแต่ผู้เดียว เมื่อจิตเกิดความรู้แจ้งชัดขึ้นในตัวเองแล้ว สภาวะธรรมทึ้งหลายซึ่งเคยถูกตำหนิติชมจากจิตมาเป็นเวลานาน ทึ้นนี้สภาวะธรรมเหล่านี้ก็มิได้เปลี่ยนจากเป็นแวนรับ กลับเข้ามาตำหนิติชมหรือโจมตีจิตแต่อย่างใด ต่างก็คงความปกติไว้ตามสภาพ จากนั้นมาจิตจะพึงเห็นโทษในตัวเองซึ่งได้เคยตำหนิติชมในสภาวะธรรมทึ้งหลายให้เป็นต่าง ๆ ตามที่อารมณ์ของจิตต้องการ เช่นเดียวกับคนไข้จะพึงเห็นโทษของตนในเวลาหายจากไข้แล้ว ซึ่งได้เคยกระทำความผิดพลาดล่วงเกินต่อหนอในเวลาที่ตนกำลังป่วยอยู่ทึ้ง ๆ ที่หมอมิได้ถือสือถือสาอะไรกับคนไข้จะนั้น

ความเป็นผู้มีที่นั่งที่นอนอันเงียบสงบ ปราศจากความระคนกับหมู่ชนทึ้นนักบวชและชาวสาก ความสังดเป็นปัจจัยแก่การบำเพ็ญสมณธรรมเป็นอย่างดียิ่ง จะพึงเห็นพระพุทธเจ้ากับพระสาวกทึ้งหลายได้ดำเนินมาเป็นตัวอย่าง เวลาพระองค์กับพระสาวกกำลังบำเพ็ญสมณธรรม ปรากฏว่าชอบเที่ยวบำเพ็ญสมณธรรมในที่เช่นนั้นเป็นปกตินิสัย การประสูติ การตรัสรู้ และการปรินิพพานของพระองค์ในป่าทึ้งนั้น แม้ที่สุดจากองค์ท่านมากลั่งสอนสาวกให้ยินดีในป่า เมื่อมีความหวานเสียงพระ ความอยู่เปลี่ยวเกิดขึ้น ก็ทรงแนะนำให้ยกงสัมสี คือ อิติปิโส ฯลฯ สุวากุชาโต ฯลฯ สุปฏิปันโน ฯลฯ ขึ้นเป็นเครื่องปลองบใจ ให้มีความอาจหาญและร่าเริงต่อกาลความเพียรจะเห็นได้ในเช็คคสูตร

เพราะในที่เช่นนั้นเป็นทัศนียภาพเครื่องปลูกประสาทอยู่ทุกเวลา สามารถจะยังปัญญาให้เกิดขึ้นได้ในขณะที่สัมผัส เพราะปราศจากเครื่องก่อความ และส่งเสริมกิเลสที่มีอยู่ภายในใจให้พุ่งตัวขึ้น สิ่งที่จะให้ปลงปัญญาคือ ความอยู่ผู้เดียว เปเลี่ยวากยเปลี่ยวจิต ทั้งไม่มองเห็นใครเป็นที่พึงในเมื่อ อันตรายนานาชนิดเกิดขึ้น เพราะที่เช่นนั้นโดยมากจะมีแต่เสียงนกเลียงสัตว์ต่าง ๆ ทั้งสัตว์ร้าย มีเสือ เป็นต้น และสัตว์ธรรมชาติซึ่งมีอยู่มากตามป่า สัตว์เหล่านี้ชอบร้องเวลากลางคืนในยามสัจด หากเป็น ผู้ห่วงนิพพานสมบัติจริง ๆ แล้ว สิ่งเหล่านี้จะช่วยปลุกหรือเตือนสติปัญญาและความเพียรตลอดเวลา เพราะความหวัดกลัวบังคับ จิตปราศจากที่พึงภายนอก จะต้องย้อนกลับเข้ามายังใน น้อมพระรัตนตรัยเป็นที่พึง สรลชีวิตเลือดเนื้อหงส์หมดถวายไว้กับพระรัตนตรัย ประคงใจด้วยความเพียร มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลาทั้งกลางวันกลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน

เมื่อใจได้ถูกเครื่องปลูกประสาทอยู่ทำงานนี้ ก็ยังทวีความเพียรไม่หยุดยั้ง ปัญญา ก็นับวันจะ ไหวตัวเกิดขึ้น ความอาจหาญที่จะทำจิตให้พ้นทุกข์ยิ่งมีกำลัง สิ่งแวดล้อมซึ่งเคยถือว่าเป็นศัตรูคู่ ประหารชีวิตที่มีอยู่รอบ ๆ บริเวณ ที่เลยกลายเป็นมิตรมิได้ห่วนไหว เพราะอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่อง ฟอกจิตและลับปัญญาให้คุมกล้า จิตเลยแปรรูปความเห็นเสียใหม่ว่า ที่เช่นนั้นกลับเต็มไปด้วยธรรม กถิก คือนักเทคโนโลยีเอก สอนให้ตั้งสติเจริญปัญญาอยู่ตลอดเวลา ยิ่งมีศรัทธาเชือกที่เช่นนั้นว่าเป็นที่เพาะ สันติธรรมได้จริงอย่างพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ทุกประการ การอยู่และประกอบความเพียรในที่ เช่นนั้นก็เลยกลายเป็นความสะดวกสบายและสบายใจไปตาม ๆ กันหมด จนสามารถถอนกิเลสได้ โดยสิ้นเชิง ณ สถานที่เช่นนั้น ความเป็นทั้งนี้ผู้เขียนเคยอยู่และเคยปรากฏสิ่งแวดล้อมทำงานอนึม่าแล้ว มากราย แต่ไม่ได้หมายความว่าได้รู้ธรรมในที่เช่นนั้น เป็นแต่เล่าเรื่องทายา ฯ ซึ่งเคยปรากฏให้ท่าน ผู้อ่านฟังเพื่อแก่งั่งเล็กน้อย

การอยู่ในที่เปลี่ยว ๆ และสัจดเช่นนั้น จะพึงประคงความเพียรจ่ายและดีกว่าที่ทั้งหลาย ซึ่ง ตรงกันข้ามกับที่เช่นนั้น เพราะการอยู่ในป่าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ร้ายทุกประเภท ย่อมเป็นเหตุให้ ตื่นตัวอยู่เสมอ จะประมาณนอนใจในข้อวัตรซึ่งเป็นกิจประจำวันไม่ได้ จะปรากฏความแปลกหูแปลง ตาขึ้นในเวลาใดก็ได้ แล้วแต่กรณีที่ทำผิดจะพึงบันดาหรือเป็นปัจจัยยังเหตุนั้น ๆ ให้เกิด เหตุทั้งนี้ ผู้เขียนไม่กล้ารับรองว่าจะเป็นเหตุเกิดขึ้นจากอะไร ในตานานกล่าวสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเนื่อง แต่เป็นสิ่งที่ไม่เหลือวิสัยของใจจะพึงรู้เห็น ว่าเป็นของมีอยู่ในไตรโลกาตุอย่างสมบูรณ์ จึงขอเมี้ยน พิจารณาด้วยวิจารณญาณเอาเอง

การอยู่ในที่เปลี่ยวเช่นนั้น ไม่มีรูป เสียง และสิ่งอื่น ๆ จะมารบกวนและยั่วยวนจิตให้กิเลส ภายในพุ่ง แม้ว่ารู้จะมีทั่วไปก็จริง แต่ที่เช่นนั้นจะมีแต่รูปตันไม้ ภูเขา รูปนก หรือรูปปลา ซึ่งอยู่ตาม ลำธารโดยมาก ไม่มีรูปหนูป่า ตลอดสัตว์พาหนะ และพัสดุสิ่งของใด ๆ จะมายั่วยวนให้หลงตาม แม้ว่าเสียงเป็นต้น ก็จะมีแต่เสียงนกและเสียงสัตว์ต่าง ๆ ร้องตามภาษาของเข้า ซึ่งไม่พожะให้เกิด ความยินดียินร้ายได้

นอกจากสิ่งแวดล้อมกล้ายเป็นมิตรแล้ว การหลบนอนก็ตรงเวลาไม่คลาดเคลื่อน นอนน้อยกินน้อย และคิดไปในทางสั่งสมกิเลสก์น้อยกว่าอยู่ในที่ธรรมดาสามัญ ผู้มุ่งต่อสันติธรรมจริง ๆ จะเห็นที่ เช่นนี้เป็นสมรภูมิในการบริโภคได้เป็นอย่างดีเดิม

การที่พระพุทธเจ้าท่านสอนให้อยู่ป่า ก็มีพระพุทธประஸคเพื่อการประกอบความเพียร โดยสะดวก จิตเมื่อถูกธรรมกถิกานานาชนิดช่วยพุทธองค์สั่งสอน ก็จะเป็นการช่วยพุทธภาระไปในตัว ทั้งจะยังประโยชน์คือสันติธรรมให้เกิดมีในใจของโยคาวจนนั้น ๆ ด้วย

แต่การอยู่ป่าจะถือว่าดีเสียที่เดียวก็ผิด เพราะสัตว์นานาชนิดซึ่งบางจำพวกอาศัยป่าเป็นนิจก์ ไม่เห็นวิเศษ ทั้งนี้เพราะอยู่ตามประสัตว์ไม่รู้จักดีชั่วและความหมายอะไร ทำความด้วยไฟหันก็ดี แต่ หนักเบนนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เช่นเดียวกับพื้นที่ แม้เป็นแผ่นดินอย่างเดียวกันย่อมมีคุณค่าต่าง ๆ กัน ฉะนั้น ข้อสำคัญก็คือการทำ แต่อាមปัจจัยภายนอกเป็นเครื่องหนุนให้งานและผลงานนั้น ๆ ก้าวหน้า ตามใจหวัง เพราะภายนอกกับภายในต้องอาศัยกัน สถานที่จึงเป็นสิ่งที่เกิดความเพียร ซึ่งจัดเข้าในสป ปายะข้อหนึ่งของนักปฏิบัติ จะพึงเลือกหาความสะดวกเพื่อสมณธรรม

แต่ว่าผู้ปฏิบัติแบบนักค้างคาว คือมีทั้งทุ่มทั้งปีก จะว่าเป็นก็ไม่เชิง จะว่าเป็นหนูก็ไม่ใช่ จะไปอยู่ในป่าเปลี่ยวซึ่งประกอบไปด้วยสัตว์ร้าย เช่นนั้นลำบากอยู่บ้าง เพราะการหึงหวงในชีวิตเป็นเหตุ ให้ใจแห่งแแห่งลงในธรรมได้ยาก ยิ่งสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ตามป่าเที่ยวหากินในเวลากลางคืน เขาเที่ยวมา รอบ ๆ บริเวณใกล้ ๆ แล้วก็สำคัญแต่ว่ามีอะไร จะมาทำอะไร ตอนนี้อาจจะกล้ายเป็นขัวตาหมูขึ้นก็ ได้

ตามนิทานสมัยปัจจุบันมีอยู่ว่า ขัวตาองค์หนึ่งชื่อขัวตาหมู ท่านองค์นี้เพิ่งบวชใหม่ เรียน ปฏิสัชชาโยฯ ก็ยังไม่จบ อยากรู้ไปเที่ยวทำกรรมฐานเป็นกำลัง ไปลาอาจารย์ ๆ ห้ามไม่ให้ไป เพราะเห็น ว่าบวชใหม่ แม้จะแก่อายุก็จริง แต่คุณธรรมเพิ่งจะเริ่มเรียนปฏิสัชชาโยฯ ก็ไม่ฟังคำอาจารย์ พระเณร ห้ามก็ไม่ฟัง เมื่ออาจารย์ไม่ยอมให้ไปจะสักวันพรุ่นนี้แน่ ไม่ยอมอยู่ เพราะอยู่ไม่ได้ประโยชน์ เที่ยว โปรดสัตว์โปรดเสือตามป่า เที่ยวบินหาตกับเทวดาตามภูเขาดิกกว่าอยู่อย่างนี้ พุดยืนคำแบบกระต่าย ชาเดียว คระห้ามก็ไม่ฟัง อาจารย์หมดท่าเลยปล่อยตามเรื่อง

เมื่ออาจารย์อนุญาตแล้วก็เตรียมตัวและเตรียมบริหาร กลด มุ้ง ออกเดินทางไปลึกลับบ้านหนึ่ง ใกล้ภูเขา บ้านนั้นเป็นบ้านป่ารกรซูเต็มไปด้วยลัตต์ร้ายนานาชนิด พอไปถึงก็บอกกับโยมหัวหน้าบ้าน ให้บอกกันพาท่านไปทางที่นั่งทำการกรรมฐาน เขาพาไปดูที่ไหนก็ไม่ชอบ จึงพาท่านผ่านไปในที่แห่งหนึ่ง ที่ นั้นทั้งป่ารถทั้งใกล้ภูเขา ขัวตาหมูเลยชอบที่เช่นนั้นเข้า ยืนยันว่าจะอยู่ในที่เช่นนั้น ทำงานเดียวกับ พุดต่ออาจารย์ คระห้ามก็ไม่ยอมฟังเสียง

เขานอกกว่าที่น้อยไม่ได้แห่ท่านตา เพราะเมื่อวานนี้เสือโคร่งใหญ่ตัวหนึ่ง ความยาวของลำตัว มันยาวประมาณ ๘ ศอก นายพรานเข้าเห็นมันบอยครั้ง กัดด้วยตัวหนึ่งแล้วกินอยู่ในป่านี้ คระ ฯ ใน บ้านกลัวมัน ไม่กล้ามาเอาเนื้อไปรับประทานเลย เพราะมันหวงชาดความเดื้อตื้นที่ และเสือโคร่งใหญ่ตัวนี้ ดูมากด้วย ขอนมนต์ท่านตาไปอยู่ที่อื่นดีกว่า พากผอมเกรงว่าจะไม่ตลอดคืน เพราะเสือหวงชาดนี้ร้าย กากมากนะท่านตา ปล่อยให้เขากินชาดความเดื้อตื้น ก่อน เขายังไประบุกกลับมาอยู่ พากผอม

จะจัดให้ไม่ขัดข้องอะไร เวลาเดียวกันก็ต้องมีเวลาหลับนอน และเสือตัวนี้ไม่ค่อยจะกลัวและหนีคนด้วย ร้ายจริง ๆ ท่านตา เขารวบรวมกันวิ่งวนด้วยความสงสาร

ท่านตามไม่ฟังเสียงเลย พุดยืนตัวอยู่คำเดียวเท่านั้นไม่ยอมหนีไปที่อื่น เขายังคงถามท่านว่า หากเสือตัวนั้นมาและจะทำอันตรายแก่ท่านตาจริง ๆ จะทำอย่างไรล่ะ?

ท่านตา ก็ตอบเขายังทันควันว่า เสือนั้นจะเห็นอธรรมไปได้หรือ? อีกอย่างหนึ่งซึ่งของอาตามาก็บอกอยู่ในตัวแล้วว่า “หลวงตาหาญ” อะไรจะมาพาลักษณะนี้ ใจไปกลัวอะไรกับเสือเล่า กิเลสมันร้ายกว่าเสืออย่างมันอ่อนโยนนี้ แต่ยังไม่ได้ที่เหมาะสม กิเลสจึงรอมานานนี้ยังไม่ตาย บันนี้ได้ที่ดีแล้วอาตามาจักฝ่ามันให้ตายในคืนวันนี้เอง รับจดที่ให้อาตามาเดี๋ยวนี้ กิเลสมันกวนเหลือเกิน

ด้วยความจำเป็นเขายังพร้อมกันจัดที่ให้ในพื้นที่ ใกล้กับชากศพความซึ้งเสือกำลังกินและห่วงอยู่ ประมาณ ๑ เส้นพอดี พอทำเรื่องแล้วเขาก็พา กันกลับบ้าน ปล่อยชรัวตาหาญอยู่องค์เดียว

พ่อร้าว ๒๐.๐๐ น. เท่านั้น คุณมิตรสีแดงลายพาดกลอนของชรัวตาหาญก็มาถึงชา กความพอดี พomoถึงชา กความก้มองเห็นมุ้งและกลดพระธรรมกรรมาฐานตั้งตรงห่างจากฟ้าอยู่ สหายผู้สำคัญของท่านก็ตรงเข้ามาย่างไม่รีรอ พอถึงหอปราสาทพระธรรมเจ้าก็รีอนิดหน่อยเพื่อฟังเหตุการณ์พระธรรมกรรมาฐานจะส่ง พระธรรมกรรมาฐานพอเห็นท่าไม่ดีก็เลยเอ่ยคำขึ้นประศรัยกับคุ่บำรุงของท่านว่า เรามาที่นี่ก็เพื่อจะโปรดเรือนี้เอง เพราะเรอเป็นสัตว์อยู่ในป่ามากเป็นเวลานานแล้ว ฉันอยากจะให้เชือขึ้นสวรรค์ซึ่งฟ้ากับเข้าบ้าง

พอเสือโครงใหญ่ล่ายพาดกลอนลำตัวยาว ๕ ศอก ได้ยินเสียงภายในมุ้งก็เกิดความสำคัญขึ้น ทันทีว่า ใครจะมาแย่งอำนาจเราในป่าเวลาค่าดีนั่นนี้ ก็เริ่มคำรามเสียงขึ้นเป็นการทดลองพระธรรมท่านจะโปรดจริง หรือท่านคล้ายเมตตาธรรม แล้วว่า “ฮือ” ครั้งที่ ๑ พระธรรมก็เงียบ นั่งตัวสั่นอยู่ในมุ้ง

เสียงปราภูเหมือนฟ้าคำรามในฤดูเดือน ๖-๗ พอเริ่ม “ฮือๆ” ครั้งที่ ๒-๓ แล้วก็กระโดดข้ามมุ้งกลดไปมา ชรัวตาหาญคุณคิดหามนต์คาถาบทใดก็ไม่เห็น แม้แต่ปฏิสัชชาอย่า ก็เพิ่งเริ่มเรียนเสือก็ยังแสดงฤทธิ์หนักเข้าทุกที พอดีเล็บเสือเกะมุ้งชรัวตาหาญเลิกขึ้น ชรัวตาสำคัญว่าเสือตะครุบก็ออกอุทานว่าตายแล้ว มือคืบว้าบรากับกระปองยาสูบอยู่ภายในนาตรได้ก็กระโดดวิงออกมา ไอเสือโครงตกพระหม่าด้วยสำคัญว่าอะไร จึงกระโดดเข้าป่าไป

ฝ่ายชรัวตาวิ่งเข้าบ้าน ออกอุทานไปตามทางว่าແສฯ ๆ ไปตลอดทาง ทั้งเสียงกระปองยาสูบกระแทกบันนาตรดังก็อกฯ ทางปากชรัวตาดังແສฯ ๆ ก็อกฯ ๆ เป็นเสียงกล่อมกันไปตลอดทาง เสียงนาตรดังก็อกฯ ๆ เสียงปากดังແສฯ ๆ ไม่มีหยุดยั้งได้ วิ่งเข้าบ้านจนเลยบ้านไปอีกไม่รู้ตัว เพราะความกลัวบังคับ ญาติโยมในบ้านได้ยินเสียงดัง ทั้งก็อกฯ ทั้งແສฯ ผ่านบ้านไปไม่รู้อะไรเป็นอะไร กว่าจะวิ่งตามไป ชรัวตาวิ่งเลียบ้านไปเลียแล้ว ชาวบ้านเข้าใจกันว่าชรัวตาธรรมแต่เพราะความเพียรกล้ากินไป กว่าจะวิ่งตามได้ตัวมา ท่านเสกค่าาແສฯ ๆ ไปได้ตั้งหลายเลันไม่หยุดปาก ตามเรื่องอะไรเลย

ไม่ได้ความ มีแต่ sera กับมีแต่จะวิ่งต่อไปอีกโดยถ่ายเดียว จนพากลับมาถึงบ้านแล้วก็ยังมีคำว่า sera อีก ยังมีคำว่า sera อุญทำนองนั้นไม่หยุดปาก ผ้าสบง จีวรขาดหลุดลุยไปหมด เหลือแต่ตัวและบาดแผลเต็มไปหมดทั้งตัว เพราะท่านวิ่งบุกป่า ไม่เดินตามทาง ชาวบ้านพร้อมกันมาตามกีดยังไม่ได้ความ คงมีแต่คำว่า sera เท่านั้น ร้ายอยู่ไม่หยุดปาก จนกว่าฤทธิ์ความกลัวค่อยสร่างลง จึงได้ความว่า เลือกระໂടดข้ามมุ้งจะกินหัว

ชาวบ้านเห็นท่าอาการหนักเข่นนั้น ก็พร้อมกันทำขวัญให้หลวงตามหาณพักใหญ่หนึ่ง ค่อยฟื้นสติคืนมาหน่อยหนึ่ง แต่ยังไม่สมบูรณ์ เขายืนนิ่งตื่นท่านอยู่ดินบ้านเพื่อโปรดโอม เพราะโปรดสัตว์โปรดเลือกท่านกีดเคยโปรดมาแล้ว ท่านบอกว่าไม่อยู่ เพราะกลัวเสือ จึงต้องจัดวาระให้ญาติโอมมา non เป็นเพื่อนท่านทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดเวลาจะขาดคนไม่ได้ ถึงอย่างนั้นเวลาท่านไปบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์ บางครั้งกำลังรับบทรออยู่สุนัขวิ่งไล่กันมาใกล้ๆ ท่านตกประหม่ากีด sera ทันที ต่อหน้าทายกทายิกา เขายังร้องกันขันขันหัวเราะท่านเสียงสนั่นไปทั่วบ้าน นับแต่ครั้งแสดงฤทธิ์กับเสือมาแล้ว ท่านตั้งใจไว้ไม่อยู่ เօະเป็นต้อง sera ทันทีทุกครั้งที่กระทบเหตุ ไม่ยอมให้ผ่านไปได้ เลือกตัวนั้นปานนี้จะวิ่งไปถึงภูเขาลูกใหญ่ก็ไม่รู้ ต่างคนต่างกลัวฤทธิ์กัน เสือเข้าบ้าน ชราตาเข้าบ้าน ต่อ ๆ มาได้โอกาสดี ชาวบ้านนึกขับขันขึ้นมากพูดหยอกเย้กหานบ้างว่า ท่านตามนีกอยากราไปโปรดสัตว์โปรดเสือบ้างหรือ ท่านกีดทันที (ท่านจะว่าเสือ ๆ แต่พระความกลัวเหลือสติจึงออกเป็น sera ไป)

การนำนิทานมาประกอบทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นความตั้งใจจริงหรือไม่จริง หากว่าท่านตามไม่หวั่นไหวไปตามกิริยาของเสือคำราม ยังสติเฉพาะหน้า ถวายชีวิตไว้กับพระธรรมจริง ๆ แต่ต้นมีอ แล้ว เสือคงไม่สามารถทำได้รุนแรงถึงขนาดนั้น เพราะเคยทราบเรื่องจากท่านนักปฏิบัติทั้งหลายซึ่งเคยประสบเหตุการณ์ทำนองเดียวกัน แต่ท่านยังยังจิตไว้ด้วยความเพียร ถวายชีวิตไว้กับพระธรรมเลย สัตว์ร้ายเกิดใจอ่อนและหนีไปเองไม่กล้าทำ เพราะความรู้สึกเป็นธรรมชาติอันเดียวกัน ต่างแต่รูปกายเท่านั้น หากว่าตั้งใจให้ชิดต่อธรรมแล้ว ท่านอาจได้อุบายน้ำคัญ ๆ เกิดขึ้น ในขณะสังคมรวมเลือกับท่านกำลังเป็นไปอยู่ นี้ก็เพราะกล้าเกินตัว กลัวเกินไป เลยเลี้ยงหลัก

การประกอบความเพียรเพื่อชำระจิตให้ยิ่งเหนื่อยล้าลดลงทั้งหลายได้อธิบายผ่านมาแล้ว ธรรมทั้งนี้เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ omnิจความสำคัญ ๆ ของศาสนาธรรมไว้หมด ในที่นี้มีได้นำพระบาลีมาลงประกอบ ผู้ต้องการโปรดดูในโอวาทปาฏิโมกข์

พุทธะไม่ใช่เป็นสมบัติของพระพุทธเจ้าแต่ผู้เดียว

กิจโฉ พุทธานุปุป้าโท ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นของหายาก คำว่า พุทธะมี ๔ คือ พุทธะของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๑ ของพระปัจเจกพุทธะ ๑ ของสาวกทั้งหลาย ๑ และพุทธะ ของสามัญมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ๑

ก่อน พุทธะ ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะอุบัติขึ้นแต่ละองค์ ๆ ปรากฏในตำราว่าต้องสร้างพระบารมีมากมาย ตั้งแต่ ๔ ถึง ๒๐ อสังไชย ไม่ใช่นั้นก็เป็นพระพุทธเจ้าผู้แทนของไตรภพไม่ได้ ถึงอย่างนั้นก็ยังมีผู้ต้องการความเป็นพระพุทธเจ้าอยู่มาก ซึ่งเวลานี้กำลังสร้างบารมีอยู่

พุทธะของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้รับจากพระบารมีนั้น เป็นพุทธะที่แปลกจากสามัญชนมาก ในด้านคุณภาพและความบริสุทธิ์ทั้ง ๆ ที่เราต้องเดิมของพุทธะนี้เหมือนพุทธะของสามัญชนและสัตว์ ทั่วไป แต่ออาศัยพระองค์เป็นนายช่างผู้ฉลาด สามารถเจียระไนได้ด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย คือพระบารมี ๑๐ มีครั้งที่บารมีเป็นต้น พุทธะอันนี้จึงปรากฏขึ้นมาเป็นคุณค่าแก่โลกทั่วสากลพิภพ พร้อมทั้งโลกได้ถือพุทธะอันนี้เป็นสรณะตลอดสมัยปัจจุบัน

พุทธะ สรณะ คุณามิ พุทธะที่มีอยู่ในสามัญมนุษย์และสัตว์ ต้องให้มารวมเป็นความเชื่อความเลื่อมใส ฝ่ากเป็นฝ่ากตายกับพุทธะดวงวิเศษของพระพุทธเจ้า ดังเราทั้งหลายนอบน้อมถึงพระพุทธะคุณอยู่ทุกวันนี้ จะนั้นพุทธะซึ่งมีประจำองค์ของพระพุทธเจ้า จึงเป็นเหมือนน้ำในมหาสมุทร ซึ่งเป็นที่แหล่งรวมแห่งแม่น้ำทั้งหลายจะนั้น

ความเป็นพุทธะซึ่งจะพึงมีได้ในพุทธบริษัทเป็นคน ๆ ไปนั้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาดแต่พระองค์เดียว และการวางแผนการสอนธรรมลงไว้ประจำโลก ก็เพื่อพระประสงค์จะให้ไว้ในยชนยืดเป็นเครื่องมือถือเป็นข้อปฏิบัติ เพื่อกำจัดกิเลสซึ่งลิงอยู่กับพุทธะไม่ให้ฉายแสงออกมายได้อย่างอิสรเสรี เท่านั้น มิได้มุ่งประสงค์อย่างอื่นใดทั้งสิ้น ในเมื่อพุทธบริษัทต่างทำหน้าที่ที่พระองค์ชี้บอกแล้ว นามว่า พุทธะซึ่งมีอยู่ประจำทุกท่าน เมื่อถูกชักฟอกด้วยธรรมที่ทรงมอบให้แล้ว ก็จักพึงเลื่อนฐานะของตนขึ้น สู่ความสงบโดยลำดับ ในที่สุดพุทธะดวงนั้นก็จะปรากฏดวงขึ้นเป็นพุทธะที่บริสุทธิ์เต็มที่ และจะเป็นสมบัติของเราโดยเฉพาะซึ่งหาได้ในตัวเอง โดยที่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงเรียกค่าธรรมเนียมจากเราผู้ได้พุทธะดวงพิเศษแม้แต่น้อย และยังมีความอิสรเสรีจากสิ่งที่เคยเป็นข้าศึกตลอดจนนัดกาลด้วย

พุทธะของพระพุทธเจ้าก็ได้ ของพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ได้ ของพระสาวกทั้งหลายก็ได้ ทั้งนี้กว่าจะอุบัติขึ้นมาในระหว่างโลกทั่วไปก็ได้ ในระหว่างโลกคือขันธ์ก็ได้เป็นของยาก ตามพระพุทธภाषิษฐ์ที่ตรัสไว้ว่า กิจุโฉ พุทธานมปุปปาโถ จะนี้แล

กิจุฉ สรุปมุ่งสุสาน การฟังธรรมเป็นของยาก ธรรมในที่นี้มี ๒ คือ ธรรมที่ผู้รู้ธรรมจริงทรงไว้ ๑ ธรรมที่ผู้ศึกษาทรงไว้ ๑ การฟังธรรมก็จัดให้มี ๒ เป็นคู่กัน คือการฟังธรรมเป็นของง่าย ๑ การฟังธรรมเป็นของยาก ๑ การฟังธรรมจากผู้แสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ในสมัยที่มีพระพุทธศาสนาประจำ เช่นสมัยนี้ การฟังธรรมก็กลایเป็นของง่าย ยิ่งสมัยทุกวันนี้มีทั้งการแสดงทางวิทยุกระจายเสียง และแสดงตามวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ จนผู้ฟังเบื้องต้นได้ในคำสนพิธิต่าง ๆ พอพระเริ่มจะแสดงธรรมก็ ปรากฏวิริยาของผู้ฟังมีอาการชอบกล และสมัยต่อ ๆ มาจนถึงสมัยปัจจุบัน ผู้แสดงอาจมีจำนวนมาก ผู้ฟังอาจมีจำนวนน้อย

เมื่อของสิ่งใดมีปริมาณมากขึ้น ของสิ่งนั้นจะพึงลดคุณภาพและราคาลงตามความนิยมของคน แม้ของสิ่งนั้นจะทรงคุณภาพไว้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม เช่น สินค้าที่มีมากจากต่างประเทศที่ส่งเข้าประเทศไทย

กันมกราย จนถึงกับทำให้พ่อค้าใหญ่ ๆ ชี้งหวังกำไรในการค้าด้วยกันเกิดการทะเลาะเบาะแบ้งกันขึ้น และเกิดความเลือยหาย เพราะเหตุทั้งนี้ก็มีมกราย

การฟังธรรมในทำนองที่ว่าผู้แสดงก็สักแต่ว่า ผู้สัดบก็ทำนองเดียวกันเช่นนี้ การฟังธรรมจัดว่า เป็นของง่าย แต่การฟังธรรมจากผู้ทรงธรรมและรู้ธรรมอย่างแท้จริงภายในจิตอย่างพระพุทธเจ้าและ สาวกทั้งหลายรู้และสอนจริงตามที่รู้จริง และการฟังธรรมโดยธรรมชาติที่ประภาคกังวนอยู่ภายในกาย ในจิตตลอดเวลาตามที่อธิบายมาแล้ว กับผู้ฟังตั้งใจฟังเพื่อจะถือเอาประโยชน์จริง ๆ ในธรรม อย่างนี้ การฟังธรรมจัดเป็นของยาก เพราะยากทั้งผู้แสดง ยากทั้งผู้ฟังในทำนองเดียวกัน

ฉะนั้นการฟังธรรมจึงจัดว่าเป็นของยากก็มีเป็นของง่ายก็มี ด้วยประการจะนี้

